

GERGELY FERENC

A magyar cserkészmozgalom újjászervezése és problémái, 1919–1933*

A cserkészzet és a MOVE

1919. szeptember 21-én megalakult – immáron harmadik alkalommal – a Magyar Cserkész Szövetség (MCsSz), kizárva soraiból mindazokat akik „elárulták a nemzeti eszmét”, azaz részt vállaltak az 1918–19-es forradalmakban. A módosításaival együtt is elég pongyolán összetákolt alapszabályok hangsúlyozták a mozgalom nemzeti jellegét, „a nemzeti eszme” szolgálatának elsődlegességét, és hűségét Istenhez.¹ Az újjáalakult Szövetség vezetői ilyen módon is kifejezésre juttatták csatlakozásukat az ellenforradalmi restaurációhoz. Ennek ellenére gyengék, magukra hagyottak voltak, de reménykedtek a még ugyancsak képlékeny állapotban lévő hatalom és a lassan magukhoz térő forradalom-ellenes társadalmi erők majdani támogatásában.

A cserkészzetet valóban számításba vették mindazok, akik a magyar serdülő ifjúság (elsősorban a fiúk) katonai előképzését, „keresztény-nemzeti” nevelését előkészítették, elsősorban a katonai kormányzat, a Hadügyminisztérium. A mozgalombari rejlő lehetőségeket Horthy Miklós kormányzó is felismerte, ezért vállalta a cserkészzet fővédnökségét. A Szövetség hivatalos, törvényes védelmet és egyre növekvő támogatást remélt tőle, a fővezér-kormányzó viszont egy hozzá és rendszeréhez hű „parancsnoki” réteg nevelését várta a cserkészettől. A Szövetség és a katonai szervek célja, felfogása sok ponton eltért.

A mozgalom országos újjászervezése egyidejűleg folyt több területen, több régióban, egymástól lényegesen eltérő módon és eszközökkel. Szóba került a cserkészzet

*Eddig a következő tanulmányok jelentek meg, amelyekben a „virágkor” itt csak említett jelenségeiről részletesebben írtam: Ércilium (A magyar cserkészmozgalom történetének vázlata . . .) Új forrás (1976/2. 57.). A leventeintézmény és a cserkészmozgalom kapcsolatáról olvashatunk a Leventeintézmény története című kézirat több fejezetében, amely rövidített formában, „Horthy leventéi” címmel jelent meg 1975-ben a Kossuth Könyvkiadó gondozásában. Erről a kapcsolatról szól Az 1939. évi II. törvény és a leventeintézmény (Magyar Pedagógia /1971/3. 295.), valamint a Leventeintézmény, cserkészmozgalom, militarizáció (Pedagógiai Szemle 1973/12. 1152.) című tanulmány. – A cserkészzet forrásairól részletesen képet adtam a Cserkészek – úttörők 1919-ben c. dolgozatban (Pedagógiai Szemle 1979/7–8. 671.), az egyházak és hitfelekezetek, valamint a mozgalom viszonyáról pedig a Világosságban (1980/4. 241.). Az 1933-as gödöllői világtalálkozóról (Századok, 1981/6.), a vezetőképzésről (Úttörővezető, 1981. november), a mozgalom egyik legviharosabb közgyűléséről is beszámoltam. (Pedagógiai Szemle, 1981/7–8. 660.)

Jelen tanulmány a mozgalom második, leggazdagabb fejlődési szakaszáról szóló nagyobb munka részlete.

¹ Az első szövetség 1912 decemberében, a második 1919 márciusában alakult meg. A Magyar Cserkészszövetség alapszabályai. Bp., 1919.

azokon a tárgyalásokon, amelyeken a várható békeszerződés katonai határozmányainak ellensúlyozására alkalmas lépések közül elsősorban az ifjúság katonai előképzésének tervét kovácsolták, s megoldást kerestek a fölöslegessé váló tényleges katonatisztek elhelyezésére.² Valamennyi terv, amelyet a hosszúra nyúlt tárgyalássorozat résztvevői megvitattak, számolt a cserkészzel. Nem volt vita a cserkészet militarizálását illetően. „Teljesen egyetérttek – írták 1919 novemberében –, ha a cserkészet programjába állítjuk nemcsak a katonai ismeretek, hanem főként a magyar katonai, levente-szellem ápolását.” *Teljesen irreleváns a név* „a fő, a lényeg, a hazafias erkölcsi és katonás cél elérése”. A VKM ilyen szellemben fogott munkájához. „Fokozni óhajtván az iskola test- és erkölcsnevelő hatását – írta a propagandaminiszter –, munkálatba vettem a cserkészetnek az iskolákban való szervezését. Hiszem, hogy a cserkészetnek az iskolákban való, az eddiginél sokkal szélesebb körre kiterjedő (utóbbiak pirossal aláhúzva az eredeti iraton – G. F.) meghonosítása lesz az az arra való keret, amellyel az ifjúságot testileg-lelkileg katonás nevelésben részesíthetjük, és vele sok katonai készséget sajátíthatnak el (terepismeret, menetelés, táborozás, katonai térképoltvasás stb.), *anélkül, hogy az ifjú lélekre ezzel pedagógiailag károsan hatnának, s esetleg politikai bonyodalmakat okoznának.* A cserkészet lenne nálunk hivatva a szláv Sokol-egyesületek munkájához hasonló feladatnak a betöltésére. A cserkészet keretében az ifjúságnak századokhoz, zászlóaljokhoz hasonló, de másként nevezendő szervezetekbe való tömörítése is keresztülvihető . . .”³

A Hadügyminisztériumot a gyorsan kihasználható lehetőség érdekelté, s a cserkészet ilyen volt. Így érthető Schnetzer hadügyminiszter 1919. november 5-én kelt átirata, amelyet a VKM-nek címzett. „A cserkészet egységes és széles alapon történő megszervezését örömmel üdvözlöm, és a magam részéről minden lehető módon – így a szükséges oktató tisztek rendelkezésre bocsátása által is – szívesen támogatom.”⁴ A hadsereg támogató, szervező közreműködésének a kezdeti időkben komoly szerepe volt a cserkészet országos újjáélesztésében.

A Hadügyminisztérium, felhasználva a cserkészetet az előképzés gyors, eredményes megszervezésére, s – szemben a MCsSz-el – igyekezett kiterjeszteni a mozgalom hatóságát vidékre, falura is, de a cserkészet nem jelentett számára teljes megoldást.⁵ A

²Ráday Tudományos Gyűjtemény (a továbbiakban RTGy.), Imre II. Sándor iratai, 26. csomó.

³A katonai előképzéssel, a leventeintézménnyel összefüggő kérdések tárgyalásánál saját gyűjtésünket használjuk, amelynek egy része könyv formájában is megjelent. L.: *Gergely Ferenc–Kiss György*: Horthy leventéi. Bp., 1976.

⁴Hadtörténelmi Levéltár (a továbbiakban HL) Hadügyminisztérium (HM) 18501/eln. 9–1919. Kelt, 1919. november 5-én.

⁵Országos Levéltár (a továbbiakban OL) K 592/104434/1920. Uo. P.1359(85) 1920. Mentésítették a Szövetséget a használatukban lévő katonai felszerelések beszolgáltatása alól, 1920 áprilisában az összes katonai körletparancsnokság előadóinak testnevelési tanfolyamot rendeztek Szegeden, ahol a Szövetség képviselői tájékoztatták a résztvevőket a „cserkészet mivoltáról”. A tanfolyam hallgatói azt a parancsot kapták, hogy minden eszközzel támogassák a cserkészet szervezését. Gyöngyösről 1920. november 18-án jelentette a főispán a vármegye katonai parancsnokának: a cserkészcsoport november 1-én megalakult, heti 15 órás foglalkoztatásukból ötöt fordítanak katonai kiképzésre, 2 órát tereptanra, kettőt a Morse elsajátítására, 4–6 órát pedig kirándulásra. Az utóbbinak fő célja „az elméleti ismeretek gyakorlati terepre való átvitele, valamint a járőrszolgálatban való kiképzés”. A további munkához fegyvereket kér. Ezek felett a „katonaság szükség esetén azonnal rendelkezhetik, mi könnyen megvalósítható azáltal, hogy a tornaszertár egyik kulcsa állandóan a katonaság rendelkezésére áll”.

cserkészet nem a HM-nek közvetlenül alárendelt mozgalom volt: eredete, nemzetközi kapcsolatai, eszméi, vezetőinek többsége nem felelt meg azoknak a törekvéseknek, amelyek a legfelső katonai vezetés döntő többsége képviselt. Ezért hívták életre a cserkészet mellett a céljaiknak jobban megfelelő leveleintézményt. Annak szervezése, fejlesztése ismert okok miatt lassan haladt, ezért a katonai vezetés kénytelen volt hasznosítani a cserkésznevelés-képzés eredményeit is. Fő erőt a leveleintézmény fejlesztésére összpontosította, ugyanakkor igyekezett ellenőrzést-befolyást biztosítani magának a MCsSz-en belül. Létfontosságú volt számára a hadsereg „parancsnoki karának” nevelése, ezt pedig jórészt, 8–16 éves korban, a cserkészet végezte.

A MOVE és benne a Gömbös által képviselt törtető fiatal tisztek mindenütt megjelentek, ahol csekély munkával gyors, mutatós eredményeket reméltek elérni. A cserkészetben olyan mozgalmat láttak, amelynek kisajátítása biztosíthatná számukra az utánpótlást, s ezzel együtt érdemeket szerezhetnének az előképzés és a „nemzetnevelés” terén. A MOVE-nek volt pénze, házinyomdája, vezetőinek kiterjedt személyes kapcsolata. Mindez a Szövetséget (főként annak a szélsőjobboldali katonai körökkel szimpatizáló tagjait), valamint az alakuló és minden anyagi támogatást nélkülöző csapatok vezetőit is foglalkoztatta. A MOVE megkísérelte magába olvasztani a MCsSz-et. Az állandóan támaszt kereső Szövetség hiába félt ettől, kénytelen volt tárgyalásokba bocsátkozni, és átmenetileg együttműködni a MOVE vezetőivel. Ennek nyomai már 1919-ben megtalálhatók. A MOVE Budapesti Osztálya szerint a VKM „egy átiratában oda nyilatkozott, hogy az iskolán kívül álló cserkészetnek a MOVE által való megszervezését *hallgatólag* tudomásul veszi”. A MOVE erőfeszítései bizonytalanná tették a Szövetség helyzetét, mert az iskolán kívüli cserkészek szervezésén túl az iskolai cserkészcsoportokat is igyekezett befolyása alá vonni, a MOVE keretén belül cserkész-osztályt, ill. cserkész-főparancsnokságot hozott létre. A MOVE gödöllői járási osztályának egyik levelében az olvasható, hogy a MOVE „... a már régebben fennálló cserkészetnek a vezetését is kezébe vette...” A budapesti tankerületi főigazgató úgy vélte, a testi nevelés célját elősegítő cserkészet okos szervezéssel jelentékenyen hozzájárul az előképzés és a nemzetnevelés sikeréhez, amennyiben a MOVE vezetése alá kerül. Ebben az esetben a tanulók is tagjai lehetnének a MOVE cserkész-osztályának.

A VKM azonban ezt nem engedélyezte, hanem azt javasolta, hogy a MOVE által szervezett vagy irányítása alá került csapatok lépjenek be a MCsSz-be. Álláspontja, amely pedagógiai megfontolásokon túl hatalmi és személyi motívumokat is tartalmazott, jelentős volt a MCsSz és a MOVE viszonyának további alakulására. A MOVE vezetés határozata értelmében ugyan saját cserkészcsoportjaik a MCsSz ügyviteli szabályai szerint kötelesek élni és eljárni, de ugyanakkor a MOVE Országos Elnökség intézkedéseinek és parancsainak is tartoznak eleget tenni. Kötelesek a lövészetet „intenzíven művelni” és lövészcsoportokat szervezni, majd öregcserkészként MOVE-lövészekké lesznek. A két szervezet együttműködésének fokozása és a MCsSz befolyásolása érdekében a MOVE képviselketni akarta magát a Szövetségben.

A cserkészvezetés azonban, noha országos propagandájában felhasználta a MOVE nyújtotta lehetőségeket, ugyanakkor, maga mögött érezve a VKM támogatását, óvakodott minden olyan lépéstől, amely függetlenségét veszélyeztethette volna, és az ilyen törekvéseket igyekezett elhárítani. Nehezítette ezt, hogy a cserkészet vezetőinek felfogása nem volt egységes. 1920 végén a MOVE Debreceni Főosztályának Szemere Bizottsága, a HM és

az Országos Szemere Szövetség átirata alapján arra hivatkozott⁶, hogy „egy központi vezetéssel irányított cserkészmozgalomnak kell megindulnia az egész ország területén”. Erre a központi vezetésre azonban a MOVE tartott igényt. A Cserkész Szövetség a helyi alakulatok szervezésében szívesen vette a MOVE aktivitását, de saját helyzetét féltette.⁷

1921 tavaszán, mivel a katonatisztek kénytelenek voltak kilépni a MOVÉ-ból, alábbhagyott, de nem szűnt meg a szervezet érdeklődése a cserkészzet iránt. A cserkész-csapatok továbbra sem tudtak ellenállni a MOVE-pénz csábításának, a Szövetség pedig még nem találta alkalmasnak az időt arra, hogy megtiltsa a csapatok belépését a MOVE cserkész-osztályába.⁸ Az ellenforradalmi rendszer konszolidációja azonban a MCsSz-nek kedvezett, és az 1922 januárjától határozottan szembeszállt a MOVE törekvéseivel. A MCsSz kijelentette, hogy a „tervbe vett egész MOVE szervezet homlokegyenest ellenkezik a cserkészmozgalom természetével és lényegével . . .”, külsőségekre terjed ki, holott azok mellőzése „ma nemzeti érdek”. Ilyen értelemben nyilatkoztak a VKM-nek is, védelmet kérve a MOVE erőszakoskodásaival szemben.⁹ A MOVE és a MCsSz közötti feszült viszony 1922 áprilisára a végsőkéig kiéleződött. Gosset angol ezredes, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság elnöke, aki már 1921 őszén is tájékoztatást kért a Szövetség és a katonaság kapcsolatáról, most újabb átirattal fordult a MCsSz külügyi megbizottjához, Almássy Lászlóhoz, amelyben a MOVÉ-nak a cserkészzetben játszott szerepéről kért felvilágosítást. Fellépésére közvetlen okot a MOVE cserkész-főparancsnokság körlevelei adtak. Almássy László külügyi vezető a MCsSz 1922. április 13-i intézőbizottsági ülésén a következő indítványt tette: „Meggyőződve arról, hogy a MOVE egyesület a MCsSz kebelében káros következményű tevékenységet fejt ki, indítványozom, hogy a MOVE egyesülettel való minden összeköttetés szüntessék meg azonnal; az ún. MOVE főparancsnokság oszlattassék fel, és a MOVE csapatok ezen nevet elejtve, mint olyanok szűnjenek meg és váljanak a MCsSz rendes csapataivá. Különösen pedig mondja ki az IB. határozatban, hogy semminemű politikai egyesület mint csapatszervező testület többé nem szerepelhet.” Az Országos Intéző Bizottság (OIB) elfogadta Almássy indítványát, a Szövetség társelnöke viszont, aki a MOVE főparancsnoki címet viselte – lekcesei Sulyok János – heves támadást intézett Almássy és a Szövetség ellen. Április 21-én kelt körlevelében Almássyt a „magyar ügy” árulójának, a legitimisták szekértolójának, a mozgalom nemzetközi iránya képviselőjének kiáltotta ki. A világ főcserkésze Baden-Powell – Sulyok szerint – kétkulacos, a MCsSz vezetői a nemzetközi irány felé törekednek, és felekezeti ellentéteket szítanak. Ugyanakkor magát és híveit a „keresztény-nemzeti” irány, a nemzeti egység, a magyar „feltámadás” képviselőjeként mutatta be. A sértett külügyi vezető hivatalos eljárást követelt Sulyok ellen a Szövetségtől.

1922-től kezdve a MOVE nem fenyegeti többé beolvasztással a cserkészzetet, ugyanakkor a kapcsolatok nem szakadtak meg. A Szövetség továbbra is igyekezett kihasználni a MOVE-ban rejlő lehetőségeket, annak vezetői viszont meggyengülésük ellensúlyozásaként a cserkészzet sikereit kívánták hasznosítani.¹⁰

⁶ *Dósa Rudolfné*: MOVE . . . Bp., 1972. 39, 95. OL P 1359/105/391–1920.

⁷ OL P 1359/85/1053–1920.

⁸ HL HM 1921/el. c. 6. cs. Szegedi körletparancsnokság 1921. április 26-án kelt helyzetjelentése. OL P 1359/105/1441/1921.

⁹ OLK 592/213/193084–1922.

¹⁰ Kápolnai József iratgyűjteménye (a továbbiakban KJIGy) MCsSz OET 87/1922. OL K 592/102567–1920.

A csapatszervező munka

A mozgalom újjáélesztése, országos kiépítése a MOVE és más veszélyek elleni küzdelemmel párhuzamosan folyt, mégpedig eltérő ütemben, különböző módszerekkel és eredménnyel. A Szövetség előzetesen a fővárosban, a HM és a MOVE inkább vidéken dolgozott; régi és új vezetők munkája nyomán, sokszor minden külső támogatás nélkül szerveződtek újjá régi csapatok, vagy alakultak újak. Ezek a különféle kezdeményezések érintkeztek egymással, de nemegyszer keresztetköttek is egymást.

A MCsSz Budapesten, a nemrég levert proletárdiktatúra szívében alakult meg, az ország többi részén folyó kezdeményezésektől jórészt elszigetelve.¹¹ Alapszabályait az érvényben lévő egyesületi jog, valamint a képlékeny politikai helyzet kívánalmainak megfelelően alkotta meg.

A Szövetség létrejöttében két nagy múltú csoportosulás működött közre, a katolikus ifjúság korszerű vezetését célzó Regnum Marianum Egyesület és a BRKIE; mindkét tábor szeretett volna túlsúlyba kerülni a központi vezetésen belül. Az országos elnöknek jelölt Ravasz Árpád – a budapesti református gimnázium igazgatója – megválasztása majdnem botrányba fulladt a nehezen zabolázható fiatal regnumiak miatt. Végül is győzött a tekintély, a diplomáciai készség, és a Szövetség első elnöke olyan tábor képviselt, amely alkalmas volt Horthy Miklós megnyerésére.¹² Bár a mozgalom újjáélesztésében a fővárosi csapatok egy része is közreműködött, a cserkészlet kiépítése itt elsősorban felülről történt, amit az adott politikai helyzet és a Szövetség új irányelvei indokoltak, ám a cserkészlet eredeti célkitűzésével és a magyar mozgalom hőskorának gyakorlatával szöges ellentétben állt. Az államhatalom egyértelmű és hatékony támogatásának elnyerése, a mozgalom törvényes védelmének biztosítása, ezen keresztül a „keresztény-nemzeti” társadalomban szélesebb körének bevonása a cserkészlet támogatóinak körébe egy erős Szövetséget, szigorúan központosított országos szervezetet kívánt. Ez volt az egyik lényeges törekvés. Ugyanakkor sokan, főként a régi, tapasztalt vezetők, a cserkészlet általuk legfőbbnek tartott értékét, az önálló egységekben folyó romantikus, fiús életet féltették a nagyfokú központosítástól. Álláspontjukat minden bizonnyal erősítette az is, hogy a magyar mozgalom ténylegesen létező, működő szövetség nélkül élt és dolgozott az I. világháború alatt. Ennek a már megszokott, korlátlan önállóságnak a feladása nem ment egykönnyen.

¹¹ Dr. Páskándi János: Egyesületi (egyesületi) és gyülekezési jogszabályok kézikönyve. II. kiadás. Bp., 1941. 5–8, 36–38, 78. A MCsSz Alapszabályai. Bp., 1919. 8. A Szövetség nem más, mint szervezőtestületek összességének képviselője. Tag nem lehetett az egyes cserkész, de még csapat sem. „Rendes tagok – állapítja meg az 1919-es alapszabály 7.8.1. bekezdése – a csapatszervező testületek az intézőbizottság által a rendes tagok sorába történt felvételük után.” Csapatszervező testületek viszont csak az „ifjúság nevelésével foglalkozó erkölcsi testületek (iskolák és egyesületek) és az intézőbizottság külön engedélyével a MCsSz helyi bizottságai” lehettek. A csapatszervezésnek ez a módja, de az alapszabályok egésze arra törekedett, hogy az egyes cserkész, a csapatok és végső fokon az egész mozgalom a társadalom „keresztény-nemzeti” részének, valamint az államnak szoros ellenőrzése alatt álljon, azt szolgálja, mindezek fejében elnyerje erkölcsi-anyagi támogatásukat.

¹² Erre a mozzanatra minden visszaemlékező kitér. Diákkultúra, 1919. 3. 14. OL P 1359/85/31–1920. A Rottenbiller utcai polgári iskola vezetői írták a Szövetségnek: örülnek a központ újjáalakulásának, tájékoztatást kérnek „annál is inkább, mert a szövetség tudtuk és hozzájárulásuk nélkül alakult meg”.

A nehézségekből lassan kilábaló Szövetségnek 1921 tavaszán főleg Sík Sándor – 1921–22-ben a MCsSz országos elnöke – határozott fellépésével sikerült visszaszorítania a sovíniszta-militarista (MOVE) irányzatot képviselő csoportot. Ezzel tovább erősítették a vezetés belső egységét, és így hallgatólagosan bevonhatták a munkába azokat a cserkészvezetőket is, akik eddig, főként politikai okok és az antiszemitizmus miatt, kénytelenek voltak távol maradni attól.¹³

Közben az országban alakultak és dolgoztak a csapatok, távol a központtól és a lassan alakuló cserkészkerületek székhelyeitől is, igyekezve eleget tenni az igazolásukhoz szükséges feltételeknek. A 28. sz. csapat 1920. április 4-én alakult. Olyan sikeres propagandát folytatott, hogy a felvételt rövidesen be kellett szüntetni. A „nagy elszántsággal” végzett munka raj- és családkeretben folyt. A 11. sz. Erő csapat 1920. július 12-én, Ravasz Árpád személyes felhívására alakult meg, 1921. január 18-án szervezték újjá, létszáma ekkor 24 fő. A VKM illetékes ügyosztályának munkabeszámolójából tudjuk, hogy 1920 áprilisáig megtörtént a középiskolai Turul-csapatoknak a cserkészet „felsőbb tagozatába” olvasztása. A kisújszállási református főgimnázium – Karácsony Sándor hírverő előadásának hatására – 1921. október 10-én választott ki egy „10 főből álló lelkes” csoportot, ez lett az alakuló csapat magja. A gyöngyösi főgimnáziumban a Szent Imre Kör tagjai alkották a csapatot, „ahol a cserkészfogadalommal azonos fogadalmat kívántak tőlük . . .” A székesfehérvári körletparancsnokság 1920. decemberi jelentése szerint cserkészcsapatok majdnem minden egyes középiskolában alakultak, vagy alakulóban vannak. A szegedi körletparancsnokság kezdeményezésére Makón az állami főgimnázium tanulóifjúsága köréből „nyaraló diákcsoport alakított”. Ebből formálódott a 48 fős cserkészcsapat. A szegedi körletparancsnokság 1921. májusi „T” jelentése szerint ez a csapat igen jól dolgozik, noha „A tanári kar egy része – írta a jelentéstevő – féltékenyen nézi a cserkészet intézményét, és kifogást emel a cserkészet működése ellen, de ennek oka abban rejlik, hogy nem szívesen nézik ennek az izig-vérig keresztény és zsidómentes intézménynek a működését”. A ceglédi Kossuth főgimnázium csapata, „mely 1919-ben a forradalom alatt feloszlott”, újjáalakult. A szombathelyi körletparancsnokság 1920. június 10-i helyzetjelentéséből kitűnik, hogy a „cserkészet szervezése annyira előrehaladt, hogy már a kezdet nehézségein túl” van, csak a felszerelés hiányzik. Mecsekszabolcsról 1921. szeptemberében jelentették, hogy „Szabolcsbányatelepen megalakult egy ifjúsági egyesület »Turul Egyesület« címen”. Ennek alosztályai között van a „cserkész” alosztály is. Az egész egyesület szervezője a szabolcstelepi tanítótestület. A beszervezett 80 fő főleg bányászgyerekekből állt. A bajai ciszter gimnáziumban 1921. november 3-án – röviddel a szerb megszálló csapatok kivonulása után – szervezték meg a 157. sz. csapatot. A városi polgári iskola csapata azonban csak „tengődött”. A szarvasi 180. sz. csapat 1921 novemberében alakult, 1922 áprilisában igazolták őket. A szegedi 552. sz. csapat a Baross Szövetségben alakult 1921 márciusában, majd rövidesen csatlakozott a 82. sz. csapathoz, mint annak 4. raja. 1925-ben ismét önállóak, és a szövetség ekkor igazolja őket. A budafoki „köszáli Sasok 35 kiscserkésze, hosszú munka, meg nem értés, sőt bántalmazás után” 1922. március 15-én szentelte fel zászlaját. A békéscsabai 225. csapat úgy született,

¹³ KJIGy. Jegyzőkönyv az 1921. május 29-i rendkívüli országos közgyűlésről. Uo. Schrank Endre 1921. március 16-án kelt levele Kápolnai Józsefhez. Uo. Färber József 1921. március 18-án írt levele Kápolnai Józsefhez.

hogy „1922 szeptember havában a tanári kar elhatározta, hogy a többi iskola mintájára megalakítja az iskola cserkészcsapatát . . .” A 185. sz. Kispest Wekerle-telepi csapat, a csapatalapítás másfél éves „keserves, de kitartó” munkája után került „egyenesebe”. A hajdúnánási igazgató arról számolt be, hogy „Az első csapatot az 1918/19. év elején akarta szervezni egy ifjú tornatanárunk”. Az igazgató helytelenítette, hogy „a fiúk már az első héten cserkészkalapot viseltek, a tanárnak is csak ujjmutatással köszöntek, összejöveteleket, teaestéket rendeztek, kirándultak, közben bibliát is olvastak és magyarázták nazarénus módra”. Amikor a tornatanár elhagyta az intézetet, ezt örömmel fogadták, és „a tanári karban nem akadt vállalkozó, ki a komoly szervezésre vállalkozott volna . . .” Az V. kerület ellenőrzője szerint a szegedi református polgári fiúiskola Turul csapatát egy Miskolcra oda került polgárista növendék szervezte, aki a Miskolci Turul csapatnak felavatott tagja volt. E szervezetből jött létre a cserkészcsapat. A szegedi 82. sz. piarista csapatot az 1920/21-es tanévre dr. Kerkay József szervezte meg.¹⁴

Mivel a szövetségi kiadványok még hiányoztak, és a kapcsolat is igen laza volt a központ és a csapatok között, az első alakulások minden tekintetben tarkabarka képet mutattak. Nem volt egységes ruházatuk, nemegyszer a törvényeket, a fogadalom szövegét, a csapatélet aktusainak formáját is a csapatok felnőtt vezetői szerkesztették meg, és a hivatalos cserkészinduló dallama sem szárnyalt egyöntetűen. Az első igazolványokat fénykép nélkül adta ki a Szövetség, olyan nagy volt a szegénység, és az első cserkészújságok sem hasonlítottak a mutatós külsejű katolikus ifjúsági lapra, a Zászlónkra. Munkájukban, főként a HM nyomására, a katonai előképzést szolgáló, minden rendszer nélkül alkalmazott gyakorlatanyag uralkodott.

Ebben a káoszban sok minden és mindenki életteret kapott, s mivel a Szövetség helyi szervek nélkül képtelen volt rendet teremteni, a cserkészkerületek és vármegyei szervek létrehozásának kiemelkedő jelentősége lett.

Cserkészkerületek, vármegyei szervezetek

Az 1921-ben módosított alapszabályok 6. §-ának jegyzetében ez áll: „A munka megosztása, de egyszersmind egységesítése céljából, a Szövetség kerületekre oszlik, s azok, valamint megyei, járási és helyi szerveinek székhelyét, területi kiterjedését, munkakörét, címét és pecsétjét, az OIB határozza meg.” A kerületek megalakításának előkészítésével megbízott központi és helyi vezetők, ill. vezető jelöltek 1921 őszén kezdték meg munkájukat. Az ország területét 9 cserkészkerületre osztották, a 10.-et 1924-ben alakították meg. A kerületeket nem a tankerületi főigazgatóságok, hanem a körletparancsnokságok

¹⁴ Cserkész (Szeged) 1925. október 5. 26. RTGy. Imre II. Sándor Államtitkári iratok. 25 dbz. HL HM Eln/c. 7. cs. A székesfehérvári körletparancsnokság 1920. december 25-én kelt helyzetjelentése., OL P 1359/85/1070–1020. A szegedi és a szombathelyi Körletparancsnokság jelentései. A bajai III. Béla főgimnázium 1921–22. Évkönyve, 36., Cserkész (Szeged), 1925. november 5. 30. Magyar Cserkész, 1922. április 1. 88. HL HM kat. pol. 1922–2. csomó. A szombathelyi csendőrkerület és a székesfehérvári vegyesdandár jelentései. „A mi mozgalmunk fejlődése akkor éri el határait, ha egy hívásra ezer csapat százezer cserkésze gyűlik össze egy táborba . . .” 97.

területével igyekeztek összhangba hozni.¹⁵ A munka – így emlékezik erre a Szövetség egyik legkiemelkedőbb, pedagógiai írásaival és gazdasági szervezőmunkájával kitűnt tagja, Major Dezső –, a csapatszervezésben, a szövetségi szervek létrehozásában egyaránt eredményesebben folyt a vidéken, mint a fővárosban. Amikor a Szövetség budapesti ellenzéke – amiről rövidesen mi is említést teszünk –, „kellemetlenkedett”, a vezetők kifakadásai-ban helyet kapott a „bűnös város – romlatlan vidék” formula is.

A „romlatlan vidéken” folyó szervezkedésen belül különös helyet foglalt el az ún. nyugatmagyarországi. Az itt induló „ifjúságmentő–felhasználó” szervezkedésre a fegyveres házárdírózással és a legitimista puccskísérletekkel szorosan összefüggő katonatiszti vezetés nyomta rá a bélyegét. A szervezkedő fiatal tisztek – köztük a későbbi főcserkész, Farkas Ferenc – minden bizonnyal részt vettek a Tanácsköztársaság dunántúli felszámolásában, az azt követő „rendcsinálásban”. Igyekeztek, kiegészítőként, bevonni ebbe a cserkészfiúkat is. Adatunk van arról, hogy a Szövetség MOVE-szellemű ügyvezető alelnöke fiatalokat akart irányítani Nyugat-Magyarországra, azzal a céllal, hogy bekapcsolódjanak az ott folyó harcokba, és csak Sík Sándor akadályozta meg őt ebben.¹⁶ A nyugat-magyarországiak 1920. május 5-én önálló szövetséget alakítottak, ősszel megtartották közgyűlésüket, zászlót szenteltek, és megrendezték az első gárdaversenyüket. 1921 januárjában megjelenik Cserkészfiú című lapjuk. Munkájukról a budapesti Szövetség csak hírből tájékozódott, s a teljesen önállóan működő Nyugat-Magyarországi Cserkész Szövetségben (NyM–CsSz) vetélytársat, az egységes szervezet és munka kialakításának fő akadályát látta. A VKM sem látott tisztán, mivel tájékoztatást csak a központi Szövetségtől kapott, a nyugat-magyarországiak nem a VKM-el, hanem a HM-el tartottak kapcsolatot. A helyzet tisztázása érdekében miniszteri biztos járt a helyszínen. Jelentésében megállapította, hogy a teljes autonómiához való ragaszkodásról, a saját ideológiáról, a túlzott katonai szellemről szóló szövetségi vélemények nem mindenben fedik a valóságot. „Tény az, hogy a nyugat-magyarországi cserkészalakulatok jórészt tisztek kezében vannak.” Ennek az az oka, hogy „ezt a nemes mozgalmat, melyet teljesen vissza-szorítottak . . . a nemzeti restauráció idején a lelkes tisztikar felkarolta, kezébe vette, a hadseregbe jellemző precizitással megszervezte, a legjobb erőinek felhasználásával hatalmas szervezetté építette”. A vezető mindig pap vagy tanár. „A csapatoknál működő tisztek pedig inkább a fegyelem és a rend fenntartásával és a testgyakorlatok végzésénél adnak segítséget.” Főparancsnoknak mindenütt „ifjú, lelkes papokat” kértek fel. A hadsereggel való kapcsolat biztosította a táborozás sikerét. A jelentés szerint Nyugat-Magyarországon a legjelentősebbek azok a csapatok, amelyeknek tagjai az iparosifjúság köréből rekrutáló-

¹⁵ Ol P 1359/85/169–1920. Magyar Cserkész, 1920. június 8. O. L. K. 592/212/5069–1921, Magyar Cserkész, 1926. július 15. Ol K 592/212/5069–1921. A kerületek beosztása a következő volt: I. Budapesti (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. Észak, Esztergom-Hont, Nógrád, Heves vm. 60 nagyközsége); II. Miskolci (Borsod, Heves, Abaujtorna, Zemplén, alsó határvonal a Tisza vonala); III. Szombathelyi (Moson, Sopron, Vas, Zala); IV. Székesfehérvári (Fejér, Komárom, Győr, Veszprém); V. Szegedi (Csanád, Békés, Csongrád); VI. Kaposvári (Somogy); VII. Szekszárdi (Tolna, Baranya, Bács-Bodrog); VIII. Kecskeméti (Pest-Pilis-Solt-Kiskun Dél, Jász-Nagykun-Szolnok); IX. Debreceni (Hunyad, Szabolcs, Bihar, Szatmár). Ezen az első beosztáson 1925-ben változtatásokat eszközölt a Szövetség.

¹⁶ *Kápolnai József*: A magyar cserkészet krónikája. Kézirat. (Országgyűlési Könyvtár Kézirattár) Q. H. 4283. sz. Pálffy öregcsapat részt vett a nyugat-magyarországi harcokban. Magyar Cserkész, 1934. május 1. 182.

tak. Sikerük olyan nagy, hogy a munkaadók nemcsak elengedik a fiúkat, de fedezik a táborozás költségeit is. Mindebből következik – zárta jelentését a miniszteri biztos –, hogy az a feszült viszony, amely a Központ és a nyugat-magyarországiak között fennáll, csekély, és a VKM „legkisebb intése” elegendő az egységes szervezetbe tömörülés folyamatának elindítására.¹⁷ A minisztérium képviselője – aki egyébként közel állt a cserkészvezetéshez, sőt egy ideig ő ellenőrizte a cserkész táborokat – a valóságosnál kedvezőbbnek tüntette fel a helyzetet. A kölcsönös tapogatózások végül megindultak, a formális megegyezés viszonylag gyorsan megtörtént, ugyanakkor a nyugat-magyarországiak sajátos szellemisége továbbra sem szűnt meg, sőt a megállapodás után, a viszonylagos elszigeteltség oldódásával együtt kisugározta azt a Központra, rajta keresztül az egész magyar mozgalomra. A NyMCsSz, a későbbi III. cserkészkerület (Szombathelyi központtal), a katonai, legitimista törekvések, a tömeghatásokra építés bázisa maradt, munkájának jellege inkább a levetéhez tette hasonlóvá. A NyMCsSz néhány vezetője bekerült a Központba vagy a szövetség más vezető testületébe. Törekvéseik leghűbb támogatóit később is Nyugat-Magyarországon találták, de lelkes híveik másutt is akadtak.¹⁸

A MCsSz 1920. május 5-én tartott intézőbizottsági ülésén 6 pontból álló megegyezést fogadott el, amelyet az elnökség kötött a NyCsSz-el. A mozgalom hivatalos lapja szerint „Ez a megállapodás az első lépés a cserkészmunka szövetségi irányításának régóta szükséges és most megoldást nyert kerületenkénti decentralizációjához”. (Lesz a mozgalom történetének nem egy mozzanata, amikor a tehetetlen központi vezetés fennhangon kárhoztatja majd a decentralizációt, a nagyfokú önállóságot.)¹⁹ A megállapodás még nem jelentett zavartalan együttműködést. A III. kerület továbbra is önállóan, a Központ mellőzésével tett lépéseket, a Szövetség viszont – szerintük kimondottan sértő módon – érezte velük, hogy a „csárdában csak egy dudás” van. Tehették, hiszen 1921-ben már a HM sem támogathatta, és a levanteintézmény fejlesztésére összpontosítva nem is támogatta a régi mértékben nyugat-magyarországi híveit. Sík Sándor alig tudta lecsendesíteni az örökös sértődöttség állapotában leledző kerületi katonai vezetőket. A fegyveléssel együtt igyekeztek gyógyírral kengetni hiúságuk fájó sebeit. 1921 augusztusában Tapolcán mondott beszédet dr. Papp Gyula, s rámutatott „annak a megértő támogatásnak a jelentőségére, amiben Nyugat-Magyarország egyházi, katonai és polgári hatóságai s nagyközönsége részesítik a cserkészet, kifejezést adott annak a reményének, hogy ez a jó példa mielőbb országossá leend . . .”²⁰

1922. január 1-vel megszűnt a Cserkészfiú, kiadóhivatali szervezete a Magyar Cserkész kiadóhivatalává alakult át. „A szellemi rész közvetítésére”, azaz a helyi cserkésztevékenység eszméinek és tapasztalatainak továbbítására pedig kerületi szerkesztőséget

¹⁷Vö. Magyar Cserkészvezetők Könyve, I. kötet. Bp., 1942. 281–82. A részletekre nézve tartalmaz adatokat a Szövetség hivatalos lapja, a Szombathelyen megjelenő Cserkészfiú. Felelős szerkesztője dr. Sarlay Lajos volt.

¹⁸Färber József pl. lelkendezve írta Kápolnai Józsefnek, a mozgalom „krónikásának”: a nyugat-magyarországiak egy évszázaddal előzték meg a szervezetségben a budapesti Központot. A vezetők figyelmébe ajánlják a MOVE „Kézikönyv a magyar ifjúság nemzetvédelmi nevelésére” c. kiadványát.

¹⁹Magyar Cserkész, 1920. július 1. 14., Uo. 1921. június 1. 125.

²⁰OL K 592/212/128828–1921, Uo. 172/154779–1921., Uo. 212/5069–1921, Magyar Cserkész, 1921. szeptember 1. 194.

hoztak létre. A NyMCsSz megszűnése után a végzett munkát emlékkönyvben foglalták össze, a pionírok díszjelvényt és elismerő oklevelet kaptak. Az átalakulás hivatalos, ünnepi aktusára 1922. február 19-án került sor Szombathelyen, „nagy cserkészgyűlés” keretében.²¹ Az új, III. cserkészkerület elnöke Erőssy Gusztáv nyugalmazott tábornok lett. 1923-ban már folyt a vármegyei szervezetnek az alapszabályok szerinti átszervezése, előkészítették a jövő évi tiszti tábort, ami a csapatmunka egységesítését célozta. A III. cserkészkerület munkája tehát megindult, de éles viták – mint azt az 1928-ban kirobbant nézeteltérés is mutatta – továbbra is voltak a Központ és a nyugat-magyarországiak között.²²

Kissé hosszadalmasan időztünk a III. cserkészkerület megalakulásának történeténél. Tettük ezt azért, hogy érzékeltessük, mit is jelentett a valóságban a „könnyebb” vidéki szervezőmunka, hogy igazoljuk, már a kialakuló kerületeknek is volt sajátos arculatuk, s végül bemutassuk, milyen is volt ez a nyugat-magyarországiak esetében.

Időközben folyt a többi kerület szervezése is. Különös helyzet alakult ki a „déli végeken”, hiszen a pécs–baranya–bajai „háromszög” csak 1921 augusztusában került magyar igazgatás alá. A VII. kerület megszervezésével Éry Emilt bízta meg a Szövetség, aki e vidékről származott, s a szekszárdi 40. sz. csapat vezetője volt. Nem volt könnyű feladat eligazodni a helyi lehetőségek és érdekek szövevényében még az ismerősnek sem, hát még a Szövetségnek. Eleinte, 1920-ban, Somogy–Tolna–Baranya vármegyéből egy cserkészkerületet akartak szervezni, Papp Gyula már tevékenykedett is ez ügyben, de a „háromszög” Magyarországhoz kerülése miatt úgy döntöttek, hogy a területet kettéosztják: Somogy vármegye Kaposvár székhellyel alkotja az egyik, Tolna és Baranya Szekszárd székhellyel a másik cserkészkerületet. Éry megbízását kiterjesztették Bács-Bodrog vármegyére is. Bár a Szövetség „történelmi joron” Szekszárdot jelölte az alakuló VII. cserkészkerület székhelyének, végül mégis Pécs győzött. Érynek a Szövetséghez intézett, 1921. december 7-én kelt levele szerint „Valamennyi csapat (ti. szekszárdi G. F.) örömmel vette tudomásul, hogy az IB (intézőbizottság) a kerület központjául Szekszárdot tette. Azonban a pécsi cisztercita gimnázium semmiképpen sem akar belemenni, hogy a kerület ne Pécsen, hanem Szekszárdon legyen . . . a ciszter főgimnázium és az állami főreál csapatai között alig elsimítható ellentétek állanak fenn . . .”²³ Így 1922. május 7-én pécsi székhellyel megalakult a VII. cserkészkerület. Éry, közlekedési nehézségek miatt, a jánoshalmi és a bácsalmási járásnak Kecskeméthez, az alakuló VIII. kerülethez

²¹ Magyar Cserkész, 1921. december 1. 254. Uo. 1922. február 1. 42. – A Cserkészfiúban így értékelték a NyCsSz szerepét: „Az egész csak egy epizód a magyar cserkészmozgalmában, de mégis ebből fakad annak jövőndő nagysága . . .” Cserkészfiú (Szombathely), 1921/21. 293. Magyar Cserkész, 1922. június 1. 148.

²² OL P 1359/113/349–1922, Uo. 51–1923, Magyar Cserkész 1923. október 1. 210. Uo. 1925. március 1. 79., KJIGy. Schelken Oszkár 1925. október 27-én kelt levele Faragó Edéhez, OL P 1359/96–1928., Uo. 91–1928. Egy kerületi ellenőrzői tisztségéből kibuktatott vezető így jellemezte a kerület uralkodó politikai légkörét: „Már országszerte ismeretes, hogy Vas vármegye és különösen Szombathely a szélső legitimista politika főfészke. Itt mindenki érvényesül, aki ehhez a táborhoz csatlakozik, de mindenkit elfűrészelnek, aki nem teljes 100%-ban az ő emberük. Itt a cserkészzetet is . . . ezen a szemüvegen keresztül nézik.” – A levél kelt Szombathelyen, 1923. november 6-án.

²³ KJIGy. A ker. KIB 1922(?) -ből származó jkv.-ből. Magyar Cserkész, 1920. szeptember 15. 7., OL P 1359/105/1–1921.

csatolását javasolta. A többi kerület lényegében hasonló módon alakult ki az 1924-ben szervezett X. kivételével.²⁴

Mire a VKM kiadta az ún. testnevelési törvény (1921: LIII. tc.) végrehajtását, aminek birtokában az eddignél nagyobb ütemben folyhatott a leventeintézmény fejlesztése, kiépült a cserkészzet országos, egy központból irányított szervezete. Ehhez minden kerületben, majd minden megyében meg kellett nyerni az államot és a társadalmat reprezentáló személyeket. Főispánok, alispánok, polgármesterek, nyugalmazott tábornokok, tankerületi főigazgatók és főpapok álltak a mozgalom mellé, pontosabban kerültek fölé. Ezek az urak nevüket, címüket, rangjukat adták, időnként felhasználták összeköttetéseiket a cserkészzet érdekében, és nem zárkóztak el némi pénzbeli adománytól sem, de a cserkészethez, a serdülő fiúk öntevékeny, romantikus életéhez semmi közük sem volt, legtöbbször nem értették a mozgalom lényegét. Nem volt könnyű olyan cserkészvezetőket találni, akik viszont hajlandók voltak, igen lassan növekvő erkölcsi és majdnem a semmivel egyenlő anyagi megbecsülésük ellenére, vállalni a cserkészszervek sok irányú munkáját. Különösen nehéz volt ez a kevésbé urbanizálódott Alföldön, ahol főleg az agrárnépesség fölösleges kedvtelésnek ítélte a cserkészteket, megütközött a cserkészöltözetten is. (Pl. felnőtt vezetők is hordtak rövidnadrágot, Teleki Pál is). Itt szinte fogdosni kellett az embereket, még az elnökségi, intézőbizottsági helyekre is.²⁵

A cserkészkerületek egyenetlenül dolgoztak, főleg a személyi problémák miatt. 1923 márciusában az V. kerület egész tisztikara lemondott, ideiglenesen a Szövetség vette kezébe irányítását. 1925-ben a II. kerület vezetése került „súlyos válságba”. A kerületnek nem volt elnöke, az ügyvezető elnök – egy ezredes – is lemondott, a kerület ügyeiért senki nem akart felelősséget vállalni. Csak 1928-ban jelentették Egerből az országos ellenőrzőnek, hogy a „második kerület hosszú ostrom után, most kezd aktívabban működni és feléledni”. Ugyancsak 1928-ban állapították meg a VIII., kecskeméti kerületről, hogy az is „lassan ébredő kerület”. A IX. ker. főtítkára 1932 novemberében kilépett a Szövetségből!²⁶

A vármegyei szervek jóval a kerületek megalakulása után keltek életre. Így Somogyban 1926. június 21-én, Békés vármegyében 1928. október 16-án. Az Országos Intéző Bizottság 1930. május 14-én hagyta jóvá a Győr vármegyei szerv és a IV. ker. megállapodását, mely szerint „a vármegye területén a cserkészjelvények kiadása, havi jelentések gyűjtése, valamint új csapatok szervezése, vezetése, csapاتفogadalom kivétele elsősorban a vármegyei szerv feladata lesz”. Nem volt könnyű kialakítani – ezt jelzi az

²⁴ Magyar Cserkész, 1922. április 1. 90., Io. 1927. március 15. 98., KJIGy. A X. ker. alakuló közgyűlésének jkv. 1925. április 5. Az új kerület elnöke dr. Semsey Aladár, Újpest polgármestere lett. OL P 1359/113–1922. – Jól mutatja az iskolák – VKM – szerepét a cserkészzet újjászervezésében a kerületi vezetőtestületek „elszállásolása”. I. Budapest, IV. Váci út. 62., II. Miskolc, Jókai u. 25., III. Szombathely, Herczeg szálló 9. IV. Székesfehérvár, Cisztercita főgimnázium, V. Szeged, Piarista főgimnázium, VI. Kaposvár, Állami főgimnázium, VII. Szekszárd, Állami főgimnázium, VIII. Kecskemét, Református főgimnázium, IX. Debrecen, Állami főgimnázium.

²⁵ A székesfehérvári kerület tisztikarát, alakulásakor, a következő személyek „díszítették”: Prohászka Ottokár püspök, Károlyi József gróf főispán, Biffli Ferenc tábornok, Vass Bertalan tanterületi főigazgató. A sorrendre is érdemes felfigyelnünk. Cserkészfiú (Sz), 1921/4. 38., OL P 1359/51–1922.

²⁶ OL P 1359/51–1923. Uo. 54/517–1925. Uo. 48–1928. Uo. 53–1929.

adalék – a szervek közötti munkamegosztást sem. Volt, ahol a kerület fölöslegesnek érezte a megyei szervek munkábaállítását, másutt a megyeiek nem voltak képesek együttműködni a kerülettel, ezért kövtek maguknak nagyobb önállóságot. A szervezet fejlődése és a mozgalom méreteinek rohamos növekedése mégis az alsóbb cserkészszervek kiépülésének irányába hatott.

A kiépülés folyamatát azonban sok minden zavarta. Tolnából a főispán túlbuzgósága, Vas megyéből az ottani emberek „mentalitása” miatt panaszkodtak, amely „a legnemesebb mozgalom sikereit is aláássa”.²⁷ Bajáról örökös intrikáról tudósítanak a hivatalos és magánjellegű levélváltások, amelyekben élen jártak a cisztercita tanárok. (Egyikük később a pécsi kerület élén folytatta az idők folyamán egyre több patológikus jelet mutató cserkésztevékenységét).²⁸ Ez másutt is fékezte a munkát. Kalocsáról, a katolikus érseki székhelyről 1930-ban a következőket jelentették: „A cserkészlet Kalocsán még teljesen »terra incognita«”.²⁹

Nem lehetett véletlen, hogy a 20-as évek második felében szaporodtak azok az adatok, amelyek a csapatok és a cserkészszervek, utóbbiak és a Szövetség mindennapos együttműködésének zavarait jelzik.

A szervezet kiépülése ti. együtt járt a mozgalom intézményesülésével, a bürokrácia, az adminisztráció erősödésével. A cserkészlet hivatali helyiségeket kapott – később a tehetősebb kerületekben cserkészházat is építettek –, megjelentek a hivatalos pecsétek, bevezették a fogadóórákat, gyorsan szaporodott a levelezés, nőtt az ügyintézés, az irattározás, a különféle hivatalos tárgyalások száma. 1919 és 1924 között az országos szervezet kiépülésével együtt járó intézményesülési folyamatnak még jórészt csak a kedvező, előrevivő oldalai mutatkoztak, még az értő elmék sem figyeltek fel az intézményesülés egyre növekvő veszélyére. Lekötötte őket a lendületesen fejlődő cserkészlet. 1925–26-tól viszont már érezhető az intézményesülés előrehaladása következtében kialakult válság.³⁰ A „Parkinson törvények” a cserkészletben is érvényesültek. A hivatali szellem megkérdőjelezte a munkát, ha az nem volt elkönnyelve az ügyviteli szabályok szerint, a jó munkát végzők viszont a hivatali szellem létjogosultságával álltak örökös harcban.³¹ A belső ellentmondások fokozódása ellenére a munka tovább folyt.³²

²⁷ Magyar Cserkész, 1928. december 1. OL 1359/93/3979–1932. Fekete Remig írta az V. ker. elnökének a vármegyei IB újjászervezéséről: „Ha a jogi formáságon, a régi és új garnitúra felváltásán túlestünk, menni fog minden szépen. Van 1–2 elnökjelöltünk (tekintélyes társadalmi állású komoly emberek) aki mellé odaállítunk egy igazi cserkészlet titkárnak, s *senkit* nem veszünk be magunk közé Gondán Felicián régi bábjai közül . . . Az akciót csak közülünk való ember irányíthatná . . .” Uo. 59/811–1932. Uo. 96–1927. Uo. 107–1932.

²⁸ Bartók Egyednek a Központtal s ezen belül Papp Antal országos elnökkel folytatott levelezése alkalmat nyújtana erre.

²⁹ KJIGy. A 854. sz. csp. pk. 1930. január 15-én kelt levele, amelyet a Szövetségnek írt.

³⁰ Sopronból ingerült hangú levél tiltakozott a Szövetség egyik vezetőjénél a rendetlen és nagy adminisztráció miatt. A Magyar Cserkész írta 1930. január 1-én: „Csapatunkat az utóbbi időben elhalmozták mindenféle körlevelekkel. Újólaj felhívjuk a parancsnokságokat, hogy mindazon körleveleket, amelyek a Szövetség elnöksége valamely tagjának ellenjegyzése nélkül érkeznek, juttassák méltó helyükre . . .”

³¹ OL P 1359/91/1001–1928, Magyar Cserkész, 1931. január 1. II. 1. Az idézett levelek jórészt a KJIGy anyagából valók. KJIGy. A IV. ker. Főtitkári jelentése az 1933. évről. Cserkész (Szeged), 1925. május 5. 2.

³² Az V. kerület pl. a következő célokat tűzte maga elé az 1924. évben: az előző vezetőség extenzív munkája helyett áttérés az intenzív munkára, az evangéliumi szellem erősítése, a csapatközi

A Szövetség és a budapestiek ellentéte

A központ jóleső érzéssel vette tudomásul a mozgalom egységének, országos kiépülésének tényét, de ezzel együtt fokozódtak gondjai is. Nyugtalanította a Szövetséget a fővárosiak mozgólódása. Mi történt?

1922 őszén, a főváros közoktatási ügyosztályának kebelében székesfővárosi cserkészparancsnokság alakult a céllal, hogy a felügyelete alá tartozó községi iskolákban a cserkészteret szervezze, irányítsa. Festetics Pál – Kiss Jenő tanácsnok megbízásából – összehívta a parancsnokokat, akik őt vezetőjükké választották. Witz Béla katolikus pap, a MCsSz Országos elnöke 1922–1932 között, egységbontást látott ebben, és hatáskör túllépéssel vádolta Festetics Pált. A főcserkésznek küldött panaszában Witz azt állította, hogy a fővárosiak azzal „ádoznak a Szövetséget, hogy az nem elég „magyaros”, hanem nemzetközi és szabadkőműves irányzatú, holott éppen ők küzdöttek egykor a főváros szabadkőműves vezetőivel. A fővárosiak ezzel szemben hűségüket hangoztatták, és azt, hogy az ő parancsnokságuk megkönnyíti a Szövetség és a csapatok közötti kapcsolat-teremtést. A felek nehezen engedtek, sőt időnként magasra csapott az indulatok lángja.³³ A Szövetség képviselői lekicsinylő megjegyzéseket tettek a fővárosiak munkájára, azok hírlapban vágtak vissza és így tovább, majd a főváros elvette a MCsSz hivatali helyiségeit. Festetics Pál – úgy tűnik – két tűz közé szorult. Hol megpróbált a sarkára állni, hol még az ellenállás szándékát is tagadta.

1924 októberében ismét felizzottak a szenvedélyek. Faragó Ede országos vezetőtisztt, a mozgalom legeredményesebb szervezője, sürgette Borsiczky Sándor országos ügyészt: „Kérlek, hogy gyorsan és határozottan lépjetek fel a társaság (ti. a Festetics által képviselt budapesti csoport – G. F.) ellen, amellyel a legszigorúbban kell eljárni, még ha végső esetben csapatok megszüntetését is vonja maga után.” Ezt kérte az I. cserkészkerület gyűlése is, egyelőre eredmény nélkül. Sőt, a budapesti ellenzék 1925 nyarán „jamboreet” szervezett, amelynek játékaiban – a Magyarság híradása szerint – számos katonatiszt vállalt szerepet. Khuen-Héderváry főcserkész kemény hangon vonta felelőségre a Szövetséget. „Komolyan kifogásolható – hangsúlyozta –, hogy cserkészversenyek nyílt döntőbíráiul *katonatisztek* szerepeltessenek (ezt a békeszerződés szigorúan tiltja) . . . és mint azt az 1921. évi hadijátékok szomorú vége mutatja, e tekintetben szigorú

élet fejlesztése, cserkész depo létesítése, a „belső világ” kiépítése, a kerület „fenntartás nélküli” beillesztése a központ életébe, a társadalom újabb elemeinek megnyerése.

A megkívánt, hivatalos szellem bemutatására egy kerületi vezető megnyilatkozásából idézünk. Györfly István, az V. kerület elnöke írta: „A magyar cserkészteret ma már (1928-ban G. F.) oly jelentőségteljes mozgalom, hogy annak elhivatottságát senki sem vonja kétségbe (a cserkészteret) . . . az élet harcára kell megnevelni, hogy *tudatos*, megtántoríthatatlan, egységes cserkész-társadalom-alkotók lehessenek. Minden cserkész: magyar és kuruc kell legyen! . . . Ha a cserkészteret magyarok maradnak, akkor mindig egyeneslelkűek, igazmondóak lesznek; a magyar nem hazudik (a magyar szereti a természetet, vérbeli katoná) . . . Ha igaz cserkész akarunk lenni, *csak jó magyaroknak kell lennünk*, ideális magyaroknak . . . ne feledjék el soh'sem a kurucok kesergő honszerelmét . . . legyen az életünk vezető csillaga! (az idegen nemzetiségűek ellenségeink, a zsidók is) . . . Nem akarok a magyar cserkészteret vérezete hálózatában egyetlen darabka idegen fajú vérhajszált sem tudni . . . idegen . . . vértestet sem látni!” A MCsSz V. (Déli) kerületének 1928. Évkönyve. Szerk.: Csaba Jenő dr. Szeged, 1928. OL P 1359/51–1923.

³³ OL P 1359/51/4/1923, Uo. 43/555–1924, Uo. 679–1924.

ellenőrzést is gyakorol (ti. az antantmisszió – G. F.)...³⁴ Ennek ellenére csak 1927-ben mondotta ki az Országos Intéző Bizottság a főparancsnoki cím eltörlését, megállapította, hogy a szervező testületeknek a csapatokhoz való viszonyát különösen a székesfőváros iskoláinak csapatai, a székesfőváros és a MCsSz között való viszonyt részletesebben szabályozni kell.

A Witz–Festetics konfliktus jelezte a kiépülő cserkészszervezeten belüli feszültségeket, politikai-ideológiai különbségeket, kifejezte a személyi ellentéteket, egyéni szereplési vágyat, de az egykori őrszemvezetők igényét is a vezetésben való részvételre. Az országos elnöknek, akit politikai érzeke, rugalmassága miatt dicsértek a kortársak – az Országos Intéző Bizottságon belüli nézetkülönbségek ellenére – végül is sikerült szétzilálni a veszélyesnek ítélt budapesti csoportosulást. Volt, aki kilépett a mozgalomból, mások ismét visszahúzódtak, néhányan – köztük „Pali bá”, azaz Festetics Pál is – fejet hajtott és dolgozott tovább.³⁵

A főcserkészi intézmény

A mozgalom vezetői már 1921-ben úgy látták, hogy Horthy fővédnöksége, a VKM és a HM – ugyancsak ellentmondásos – támogatása ellenére a cserkészet további védelemre szorul a politikai „szélsőségek” támadásaival szemben, nem is beszélve a levante-intézmény egyeduralmi igényeiről. Ezért került sor a főcserkészi intézmény megteremtésére, az ún. cserkész-törvényjavaslat kidolgozására, a jelvény és az egyenruha védelmét biztosító belügyminiszteri rendelet kiadására s nem utolsósorban a mozgalom jogi szervezetének kiépítésére.

Abban a kérdésben, hogy a magyar mozgalomnak szüksége van a főcserkészi intézményre, a vezetés egyetértett. Sok töprengésre adott okot viszont a leendő főcserkész személye, jogköre, viszonya a mozgalomhoz és a Szövetséghez. Az OIB 1922. május 19-i ülésén Sik Sándor kijelentette: „szükség van egy olyan személyre, aki a minisztériumokon felül áll, és a mindenkori államfőtől kapja a kinevezését.” Faragó szerint „nincs olyan szimpatikus politikus, mint gróf Teleki Pál, egyénisége és tudományos munkássága predestinálja erre a szerepre”. Fodor Ferenc, az öregcserkészet egyik szervezője bejelentette, hogy ő már beszélt Telekivel, aki hajlandó elvállalni a tisztséget, de csak abban az esetben, ha olyan pozíciót nyerne el, mint Baden-Powell, a cserkészet alapítója Angliában, azaz ne válasszák, hanem nevezzék ki. Ilyen feltételek mellett „hajlandó egész munkásságát a cserkészetnek szentelni. Mint politikus pedig nem óhajt a jövőben szerepelni”. Witz aggódott az egész életre szóló kinevezés miatt, mert szerinte nem lehet tudni, hogyan alakul a gróf további pályája, de feltette a mozgalomra gyakorolt katolikus befolyást is az esetleges politikai fordulatoktól. Mint a mozgalom új országos elnöke – a VKM 1922. július 11-én kelt leiratával erősítette meg tisztségében –, arra törekedett, hogy biztosítsa a főcserkészeti intézményben rejlő előnyöket, és csökkentse a vele járó veszélyek lehetőségét.

³⁴ Uo. 43–1924. A MCsSz 1924. november 16-i rendes közgyűlésének jkv., KJIGy. OIB 1926. március 12, április 21, október 27. üléseinek jkv.

³⁵ KJIGy. Festetics Pálnak címzett levél, 1927. március 3-i keltezéssel. Az érintett személyek pontosabb megismerésében nagy segítségünkre volt Velősy Béla és Márkus Miklós.

Nem ismerjük a Teleki Pállal folytatott újabb tárgyalások tartalmát, de tudjuk, hogy 1922 májusában a Szövetség javaslata alapján a VKM Horthy elé terjesztette Teleki Pál főcserkészi kinevezéséről szóló javaslatát. Idézzük: „a MCsSz-ben egyesített cserkészmozgalom, amely kilenc kerületben szervezett közel 15 000 cserkészt foglal magában, szükségét érzi annak, hogy eme szervezetre feltétessék a korona a főcserkész intézménye által, és kéri gróf Teleki Pálnak főcserkésszé (chief scout) való magas kinevezését. — A főcserkészi intézmény jelentősége abban áll, hogy mint *választás alá nem eső*, hanem az államfőtől élethossziglan, vagy legalábbis igen hosszú időre kinevezett méltóság szilárd pontot képvisel, s így hivatva van a cserkészmunka folytonosságát biztosítani. A főcserkész, már mint magában is nagysúlyú egyén, a legfelsőbb kinevezés adta nimbusszal megerősödvé a tekintély elvét képviseli a cserkésztársadalomban, és a magyar cserkészmozgalmat itthon és a külföldön a leghathatósabban képviselheti. A főcserkész hatásköre: mint a CsSz *keretein kívül álló* legfelsőbb cserkészteljesítők a Szövetség munkájának legfelsőbb irányítója, cserkészmozgalomnak befelé és kifelé legfelsőbb képviselője és mint a Nagy Tanács elnöke, a cserkészmunkának leghatalmasabb társadalmi támogatója . . .”³⁶ A minden bizonnyal Bethlen István által melegen támogatott javaslatot Horthy 1922. június 10-i „magas elhatározása” követte, amelyről Klebelsberg június 30-án értesítette a magyar mozgalom első főcserkészt. A Magyar Cserkész 1922. szeptember 1-i számának címlapjáról már ő tekintett a lap olvasóira. A szerkesztőség így köszöntötte: „Engedje meg a Nagyméltóságú Főcserkész úr, hogy a Magyar Cserkész . . . tiszteletteljesen üdvözölje, szeretetéről és ragaszkodásáról biztosítsa . . .”³⁷

Teleki azonban rövid ideig viselte tisztét, 1923. március 22-én egészségi állapotára való hivatkozással kérte Horthytól felmentését. A VKM javasolta a minisztertanácsnak, hogy Teleki „tisztületbeli főcserkésszé való kinevezése is javaslatba hozassék”. Ily módon lehetővé válik, hogy bár a CsSz adminisztrációs munkálataiban nem fog részt venni, a Szövetség „nem veszi el azt az erkölcsi értéket, melyet gróf Teleki Pál személye képvisel”. Egyben hozzájárulást kért Khuen-Héderváry Károly főcserkészi kinevezésének előterjesztéséhez. Mindkettő megtörtént 1923 augusztusában. A magyar mozgalomnak ettől kezdve volt egy valóságos és egy tisztületbeli főcserkésze. A valóságos, gróf Khuen-Héderváry Károly, jól gazdálkodó, liberális gondolkodású birtokos, egykor Marczali Henrik tanítványa, aki nem tért ki a rárótt feladatok elől, de nem is kereste azokat. Teleki, mint tisztületbeli főcserkész viszont szinte megmagyarázhatatlan buzgalommal, társadalmi-politikai céljait szolgáló tervekkel vett részt — haláláig — a mozgalom életében, legfőbb irányításában. Állítólag ő jelölte utódául Khuen-Héderváryt.³⁸

A főcserkészi és nagytanácsi hatáskörre vonatkozó tervezetet hárman készítették: Teleki Pál, Papp Gyula (vagy Antal) és Marcell Mihály. Bár a tervezet előadója „tompította” az eredetiben szereplő kifejezéseket, az OIB túlzottnak tartotta a javasolt főcserkészi hatáskört. Félelmük okát Witz mondotta ki: ha a tervezet kormányzói rendeletként jön ki, „akkor a Főcserkész kormányhatósággá lesz. Ha ellenben megelégszünk a kormányzói kinevezéssel, nincs veszélyeztetve az az állapot, amit a Szövetség

³⁶ KJIGy. OIB 1922. május 19. jkv., OL P 1359/113/623–1922, OL K 27. Mt jkv. 136. dbz. 1922. május 26-i ülés. Uo. május 27-i ülés.

³⁷ Magyar Cserkész, 1922. szeptember 1. 175.

³⁸ OL K 27. 143. dbz. 1923. július 13-i ülés. OIB 1923. március 23-i ülésének jkv.

eddig is követett”.³⁹ A rendelettervezetet 1924 novemberében terjesztették fel, és 1925. március elején jelent meg a Közlönyben. A főcserkész hatáskörének megállapításáról szóló szabályzatot a Vezetők Lapja 1925. június 1-i számában közzölték.⁴⁰

A cserkésztvény kérdése

Miközben a három vezető tényező, a főcserkész, a Cserkész Nagytanács és a Szövetség (ill. az Országos Elnökség) közötti viszony jogi rendezése folyt, a legfelső vezetésnek egy sor további jelentős kérdésben kellett állást foglalnia, képviselnie a mozgalom érdekeit. Ezek közül messze kiemelkedett a levanteintézményhez való viszony rendezése. A törvényjavaslat⁴¹ első szövegezése – adataink szerint – 1922-re nyúlik vissza, ami hihető, mert követte az 1921: LIII. tc. kihirdetését, és megelőzte annak 1924-ben megjelent végrehajtási utasítását. Utóbbi 18. §-a szabályozta a cserkészlet és más, a testedzés terén rendkívüli érdemeket szerzett egyesületeknek levante-foglalkozását. Az OIB 1922. október 6-i ülésén felolvasták a javaslat első szövegezését,⁴² és véleményezésre megküldték a főcserkésznek. Az Elnöki Tanács felkérésére tervezetet készítettek a Szövetség erre felkért vezetői – maga Teleki Pál is készített egy kurta, 5 pontból álló javaslatot –, valamint a kerületek vezetőtestületei.⁴³ Valamennyinek közös vonása: igény a kizárólagosságra, állami védelemre, rendszeres állami támogatásra, a levanteintézménytől való különállásra, a vele való teljes egyenrangúságra, egyenjogúságra. Szerepel a javaslatokban a főcserkészti intézmény is, de a rá vonatkozó cikkely megfogalmazását Teleki, majd Khuen fenntartotta magának. Néhányan törvénybe kívánták illeszteni a cserkészlet hivatalos elterjesztésének igényét a pedagógiában.⁴⁴

A kezdeti buzgalom után, búvópatak módjára, nyoma veszett a javaslatnak. Egy későbbi keletű jelentésből tudjuk, hogy a Szövetség 1926-ban javaslatot tett a testnevelési törvény végrehajtási utasítása 18. §-nak a cserkészletre vonatkozó módosítására. Ennek alapján tárgyalás indult meg, amely egy évig tartott. „Kívánságunkat – írta az országos elnök – nem tudtuk száz százalékban keresztülvinni. A tárgyalásokról jegyzőkönyv nincs, azok bizalmasak voltak. . . . 1928 óta az Országos Testnevelési Tanács (OTT) kezéből lassan a HM kezébe ment a levante minden ügye . . .” Ez lehet a magyarázata annak, hogy 1929 nyarán ismét felbukkan a cserkészlettel szembeni törvényjavaslat. A vezetés ismét

³⁹ Magyar Cserkész, 1923. szeptember 1. 175., OIB 1924. szeptember 10-i ülésének jkv.

⁴⁰ OIB 1924. november 12-i, 1925. március 11-i üléseinek jkv., Vezetők Lapja, 1925. június 1. 44. OL K 592/3-9/16738., L. még *Kápolnai J.*, 490–510.

⁴¹ A javaslatok többféle címet kaptak, pl. Törvénytervezet a cserkészlettel, Törvényjavaslat a magyar cserkészmozgalomról, Törvényjavaslat a magyar cserkészlettel stb. Érdekes, hogy a kortárs vezetők egyáltalán, vagy alig emlékeznek erre a jelentősnek szánt kezdeményezésre, még olyanok sem, akik maguk is készítettek tervezetet!

⁴² Ezek között volt dr. Szukováthy Imre társelnök 17 pontból álló tervezete. OIB 1922. október 6-i ülésének jkv.

⁴³ OI. P 1359/65/531 – 1929. KIIGy. Szám nélküli irattörödékek. OL. P 1359/53/875929. A III. kerület javaslatának indokolásában ez áll: „nem tévesztve szem elől, hogy a nagy fontosságú kérdés helyes megoldásától függ a cserkészmozgalom egész jövője és sikere” fontosnak tartják a „keresztény-nemzeti jelleget” hangsúlyozását, ami már csak „politikai opportunitásból sem volna mellőzhető”. – OL. 115–1929. Vezetők Lapja 1930/1. Belső borító.

⁴⁴ OL K 592/212/5069 – 1922.

kísérletet tett a hirtelen növekvő HM befolyás ellensúlyozására. Az országgyűlés indítványt fogadott el Cserkésztvény meghozásáról, a VKM felszólította a Szövetséget, hogy két héten belül éljen a javaslattal. Az országos elnökség 8 napon belül kért véleményt a kerületektől. A gépezet nekilendült, az Ország Elnöki Tanácsa (OET) 1929. június 5-én megtárgyalta, melyek legyenek azok az „alaptételek”, amelyeket föltétlenül bele kell foglalni a tervezetbe. A cserkész Kodifikáló Bizottság 1929. november 4-én tárgyalta a törvény és a végrehajtási utasítás javasolt változatát. A beérkező észrevételek a „kereszteny-nemzeti” alapon nyugvó egység megerősítését, a társadalomtól való anyagi függőség felszámolását sürgették. Az OET november 19-i ülésén, annak 25 napirendi pontja miatt, csak másfél órát szánt a törvényjavaslatra. Az OIB december 11-re a tervezetet jóváhagyta, és az illetékes hatóságokhoz való felterjesztését rendelte el. A szövetség egyik vezetője 1931. május 3-án úgy tájékoztatta az V. kerület tisztí gyűlését, hogy a törvényjavaslat benyújtás előtt áll.⁴⁵

Cserkésztvény mégsem született. A főcserkészt tájékoztató 1932. szeptember 3-i feljegyzés szerint 1931 májusában véglegesen a HM vette át a leventék irányítását. A 230137 sz. HM rendelettel a maga szempontjai szerint, cserkész-vonatkozásban igen kevés változtatással szabályozta a leventék helyzetét. A Szövetség, ereje teljében, elvesztette a leventével (HM-el) vívott csatáját, nem tudta törvénnyel megerősíteni hadállásait, stratégiai kilátásai jelentősen csökkentek. Úgy véljük, a vereség mögött a cserkészzetben jól használható eszközt látó Bethlen István kormányzatának bukása, Gömbös táborának előretérése húzódnak meg. A cserkész-törvényjavaslat irattárba került, és onnan csak az utolsó nekibuzduláskor, az 1939: II. tc. előkészítésének idején került ismét elő.

Ha törvény nem is, rendelet védte a cserkészzetet. A Szövetség 1921. december 7-én hivatkozva az OIB december 6-i határozatára – kérte a belügyminisztert, rendelje el, hogy a MCsSz „hivatalos jelvényét és kalapját” illetéktelenül viselő egyének ellen „rendőri úton eljárást indíthassanak”. A Belügyminisztérium 1922. május 18-án értesítette a VKM-et, hogy az „egyesületi jelvények használata és védelme tárgyában az 1922. év május 5-én kelt 72390/1922. sz. körrendeletben” intézkedett.⁴⁶ A védelem azonban nem volt kellően hatásos, 1926-ból, 1929-ből származó adatok szerint a jelvénnel és a cserkészruhával egyre többen éltek vissza. Ezt bizonyítja az 1929-ben kiadott újabb körrendelet, amely a korábbi szigorú végrehajtását követeli. „Ezen visszaélések gyökeres megakadályozása céljából – hangoztatták az illetékesek – a detektívönök és rendőrpáncsnokok támogassák a vásár- és ünnepnapokon, vasútállomásokon, helyi érdekű vonat megállóinál igazoltató cserkész készülséget. Tegyenek feljelentést, és a vétkeket a bűnjelekkel együtt adják át az illetékes kapitányságoknak.” Amennyiben pedig az eljárás során oly adatok jutnának a kerületi kapitányságok tudomására, hogy a formaruhát és jelvényeket egyes – a MCsSz kötelékébe nem tartozó szervezetek, ill. tagjai viselik – ez ellen haladéktalanul a 99620/1924 sz. körrendelet 3. bekezdésének rendelkezései szerint járjanak el.⁴⁷ A cserkészzet állami védelme módot nyújtott a különféle társadalmi-vallási-politikai célzatú ifjúsági csoportosulásokhoz tartozók megfigyelésére, ellenőrzésére és a „nem kívánatos elemek” kiszűrésére.

⁴⁵ KJIGy. Szám nélküli irattöredékek.

⁴⁶ Cserkész (Szeged), 1925. szeptember 5. 22.

⁴⁷ Magyar Cserkészvezetők Könyve, IV. kiadás. I. köt. Bp., 1942. 148–149.

A cserkészbíróságok

Ennél szerteágazóbb, de az előbbit is magába foglaló feladatot igyekezett ellátni a – főként a mozgalmon belüli fegyelmet, „öntisztulást-öntisztítást” szolgáló – bírósági szervezet. Teleki Pál számtalanszor hangoztatta: „Legyetek jó bajtársak befelé s kemény harcosok kifelé . . . Tanuljátok meg gondolataitokat alárendelni a közös munkának. Tanuljátok meg fejleszteni az egyéni akaratot, de csak úgy, hogy az összesség akaratának része legyen. Tanuljátok meg szeretni embertársaitokat, de azért, hogy a közös célért velük harcoljatok . . . tanuljátok meg, hogy mindenütt, akárhol vagytok, jó hazafiak lehettek . . .”

Sik Sándor a nevelés oldaláról közelítette meg ezt a kérdést: „ . . . sem a bomlasztó szabadság, sem a pusztán külső eredménnyel megelégedő rendőri fegyelem nem értékesíthető a nevelésben . . . Nem zabolátlan és nem rendőri fegyelemre van szüksége a nevelőnek, hanem keresztény fegyelemre. . . . a nevelő kötelessége a fiút megnyerni a fegyelemnek. Meg kell értetni vele, hogy miért kíván tőle engedelmességet.”

Ezek az elvek mint hivatalos követelmények jelentek meg a mozgalom gyakorlatában, viaskodva más elvekkel, magatartásokkal. Ezeknek az elveknek jegyében vonták meg – a vezetés rendelkezésére álló eszközökkel – a cserkészeten belüli demokratizmus határait, amelyek heves összetűzések idején ugyancsak képlékenyeknek bizonyultak. Példaként idézzük az 1931-ben lezajlott vitát, amely a mozgalmon belüli kritikáról folyt. „Minden haladáshoz, fejlődéshez bizonyos fokú kritika kell” – állapította meg a „Kritika a cserkészetenben” c. írás szerzője⁴⁸. A bírálat ne legyen gúnyos, haragos, rosszindulatú, fondorkodó, lenéző, öntelt, túlzottan önértetes. Legyen jóakaró, segítő, figyelmeztető-helyreigazító. Mi optimisták kívánunk lenni – folytatta gondolatát a szerző –, csak akkor bíráljunk, ha feltétlenül szükséges. Példákat is említett. Kritizálják a cserkészközigazgatást, a cserkészirodalmat, a hiányos csapat- stb. munkát, a tisztek hibáit, a kiképzést, a jövő nagy terveit. És ki bíráljon? Minden ellenőrző, minden cserkészisztizt.

Egy másik vélemény szerint a bírálónak ragaszkodnia kell az első és az ötödik törvény (igazodó és önbíráló) szelleméhez. A kezelő orvos nem maga vág – zárta írását a hozzászóló – „hanem a műtétet egy erre hivatott specialistára bizza”.

Az 1921. szeptember 21-én elfogadott alapszabályokban nincs szó a cserkészbíróságokról, mert olyanok akkor még nem léteztek. Az alakuló csapatok és a szervezet kiépítésében előljáró nyugat-magyarországiak önállóan intézkedtek fegyelmi ügyekben, s minden bizonnyal, a törvények szövegezéséhez, a fogalomtételhez hasonlóan, ezen a téren is régi vagy maguk teremtette új formákat alkalmaztak. A Központ is a Szombathelyről érkező sürgetés nyomán fordult a csapatokhoz, hogy küldjék be az esetleg meglévő fegyelmi szabályzataikat, és így a „szövetségileg elfogadható közös szabályzat a csapatok tapasztalatain építtessék ki”. Az 1926. november 7-én elfogadott alapszabályok 55. §-a már kétféle cserkészbíróságról szól: cserkészfegyelmi- és cserkészkiegynlítő bíróságról.⁴⁹

⁴⁸ Vezetők Lapja, 1931/10. 209., 1931/11. 223.

⁴⁹ OL P 1359/85/905–1920. A MCsSz Alapszabályai, Bp., 1928. 39. A MCsSz Fegyelmi Bíróságainak Szervezési és Eljárási Szabályzatai. Bp., 1930. 8., 44–45. Az 1930-ban kiadott „A MCsSz Fegyelmi Bíróságainak szervezési és eljárási Szabályzatai” részletesen és pontosan leírják azok szervezeti, illetékességi körét, működésük törvényes rendjét.

E bíróságok létrehozásával a Központ egyrészt lehetőséget adott az „úri becsület” törvényes keretek közötti védelmére, ugyanakkor ki akarta zárni annak lehetőségét, hogy a cserkésztörvényekre fogadalmat tett személyek, a kor úri szokása és a Clair-kódex előírásai szerint, duellumozzanak. A katonatisztek nyílt szereplésének idején különösen nagy szükség volt erre.

A Központi Cserkészbíróság – olvashatjuk az OIB 1925. március 11-i üléséről készült jegyzőkönyvében – első ízben 1921. szeptember 29-én alakult meg. A módosított és kiegészített szervezési és eljárási szabályzatot az OIB úgy alkotta meg, hogy a bíróságnak módot nyújt a nyugodt munkára, mivel 4 évig „nincs kitéve a választás izgalmainak”, és ezenfelül elnöke még 2 évig helyén marad, biztosítva a „zökkenőmentességet”. Mire hatéves megbízatása letelik – írta az Országos Intézőbizottság (OIB)-nak Gabona Lajos, a Központi Bíróság elnöke 1925. március 9-én – a cserkészbíróságok hálózata ki lesz fejlesztve, s egyúttal biztosítva lesz az egész vonalon a jogegység, s meg lesznek alkotva az összes szükséges jogszabályok, amelyek a bíróságok zavartalan működését biztosítani vannak hivatva. A kiegyenlítő bíróságok szabályzatát 1926. március 1-i számában közölte a Vezetők Lapja.

Milyen vélemény alakult ki a bíróságok működéséről? Már munkájuk kezdeti időszakában is „tengeri kígyót” emlegettek néhányan, eljárásuk láttán. Szerencsére más gyakorlatról is beszélnek forrásaink. „Elvem az volt – írta az I. ker. ügyésze –, hogy amit lehet békésen, csendben, az érdekelt cserkészek között barátságosan, eljárás indítása nélkül” intézzem el. „Nyugodt lelkiismerettel mondhatom, ezért van az, hogy *látszólag oly kevés* ügyünk volt.” (Kiem. G. F.) Az Országos Elnöki Tanács (OET) súlyos ügyek esetében is igyekezett érvényt szerezni az igazságszítás nevelői céljainak. Az 1932-ben elítélt keszthelyi cserkészevezetők esetében pl. nem engedte feloszlani a csapatot, és megkívánta, hogy a vétkes fiúkkal szembeni eljárás egyéni legyen.⁵⁰ A gyorsan szaporodó szabályzatok jelezték és fokozták a cserkészet intézményi jellegét. 1928-ra ez már olyan méreteket öltött, hogy a Szövetség létrehozta az OIB Kodifikációs Albizottságát. December 11-i ülésükön Borsiczky Sándor az albizottság feladatát így határozta meg: nemcsak meglévő, hozott határozatok, szabályok, rendszerek kiépítése, hanem a cserkészbizottság feladata. Ezért nekünk kell – hangoztatta a rendőrtiszt-cserkészevezető – a cserkészet ütőerén a kezünket rajta tartanunk, és észlelnünk kell valamennyi szükségletét, mely szabályalkotás szükségességében mutatkozik, és azt meg is kell alkotnunk. Munkájukat végezzék a cserkészirodalom által megszabott szellemben, de vegyék figyelembe a mozgalmon kívül álló jogforrást, az állapot is.

⁵⁰ OIB 1925. március 11-i ülésének jkv., OL P 1359/105/1–1925, Uo. 54/17–1925. Vezetők Lapja, 1925. március 1. 17–19., Uo. 93–1932. OET 1932. szeptember 7-i ülésének jkv. Vezetők Lapja, 1930/9. 204–205.

A Szövetség, az országos elnökök irányító tevékenysége

Ott, ahol a „cserkészpolitikát” kovácsolták, ahol a mozgalom céljait a legtöbb esetben meghatározták – a Szövetségben – egyre inkább érezték ezt, egyre inkább kénytelenek voltak tudomásul venni. A mozgalom fejlődésének fő vonalát, az egyes cserkész, a csapat, a megye és a kerület életének, törekvéseinek nyomonkövetése mellett, elsősorban a Szövetség állásfoglalásainak alakulásán keresztül lehet bemutatni.

A mozgalom vezetői kínosan ügyeltek arra, hogy a cserkészet ne kerüljön közvetlen kapcsolatba a *napi politikával*, amit ők a *pártpolitikával* azonosítottak. Igyekeztek szűk keretek közé szorítani a mozgalmon belüli csoportharcokat, amelyeket pedagógiai, ideológiai-politikai, pozicionális, személyi-hiúsági és anyagi motívumok irányítottak. Erőfeszítéseik ezen a téren sem nyugodtak reális alapokon, s ezért tömegmérétekben meddőnek bizonyultak. Az államhoz, a társadalmi rendszerhez való viszony, mint a mozgalom létének, fejlődésének alapvető kérdése, már az első korszakban (1908–1919) is felvetődött, mégpedig nemegyszer igen éles formában. A dilemma lényege most sem változott: vagy ragaszkodnak a cserkészet idealista célkitűzéséhez, a nemzetfeletti testvériséghez, a valláserkölcs öröknek tartott tanításaihoz, a világbékének a nevelés és az erkölcs tökéletesítése útján való szolgálatához, és ebből következően lemondanak az állam és a rendszer erkölcsi és anyagi támogatásáról, megmaradnak önerőre támaszkodó pedagógiai mozgalomnak, vagy az ellenkezőjét teszik, és megtagadják eredeti céljaikat. A valóságban mégsem így merült fel a kérdés, a cserkészet vezetői látták azt, hogy a mozgalomnak az adott viszonyok között kell léteznie, működnie. Ezeknek a viszonyoknak, ha kissé homályosan, zavarosan is, de felismerték lényegi mozgásait. Értékelésük alapján tettek újra meg újra kísérletet arra, hogy fő törekvéseiket a két alapvető igény sérelme nélkül valósítsák meg, tehát a cserkészet maradjon meg a fiúk mozgalmának, de ezzel együtt „jó munkával”, sőt „jobb munkával” szolgálja a mindenkori társadalmi rendszert s az államot. Az országos elnök személyének sűrű váltakozása – Ravasz Árpád, Sík Sándor, Witz Béla, Vidovszky Kálmán, Papp Antal – önmagában is jelzi a feladat ellentmondásosságát.

Ravasz Árpád a mozgalom életbenmaradásáért, önállóságáért, a hatalom bármelyik szervének valamilyen támogatásáért küszködött. Tervekben nem volt hiány, ellentétes irányú törekvésekben sem. Az 1920-al kezdődő évtizedben – hangoztatta a Magyar Cserkész – el kell nyerni a társadalom megértő szeretetét, a mozgalmat teljesen ki kell építeni, úgyszintén az önálló leánycserkészetet. „A diákságon s a részben már munkába vett iparosifjúságon kívül ki kell terjeszkednie mozgalmunknak a falu népére is. Óriási lehetőségek nyílnak meg itt előttünk.”⁵¹ A BRKIE és a velük egyetértő csapatok szorgalmazták a decentralizációt minden szinten, az egész életre kiterjedő cserkészéletformák részletes kidolgozását-kiépítését, jóléti-gazdasági intézmények létrehozását, a Nemzetközi Cserkésziroda „semleges helyre” telepítését, a katonai befolyás minden formájának teljes és végleges felszámolását. Egyes vezetők központi Cserkész Házi, Clubról, Könyvtárról–Múzeumról, Vízitelepről, nevelő-kiképző Cserkész Parkról álmodoztak, pedig még a felső vezetésen belüli összhangot sem sikerült megteremteni. Ezek a tervek jelentős anyagi, társadalmi közreműködést feltételeztek.

⁵¹ Magyar Cserkész, 1920. október 1. 8.

Az új elnök, Sík Sándor, látta az e törekvések mögötti veszélyt. Belső megerősödést, lassú, főként önerőből történő továbbépítkezést kívánt, így szerette volna megakadályozni az államhatalom és a közélet nem kívánatos mértékű behatolását a cserkészetbe. Ennek jegyében tűzte napirendre az apródok, a leánycserkészek, az öreg-cserkészlet, a ruházattal való ellátás, az összevont táborok, a külföldi összeköttetések és kölcsönös táborozások ügyét. Foglalkozott a lapok, a cserkésznyomda, a székházépítés, a szakkönyvek kérdéseivel is.⁵² Azt viszont nem látta, vagy nem akarta tudomásul venni, hogy a fennálló rendszer irredenta politikájának elfogadása, következetes szolgálata nem teszi lehetővé a társadalom és az állam behatolásának megakadályozását. Aki erre az útra lép, aki erre az útra vezeti a cserkészletet, annak vállalnia kell lépésének következményeit is. Távozása az elnöki székéből főként ennek beismerését jelentette.⁵³

Witz Béla (1922–1932 között országos elnök) állandó taktikai manőverezések közepette vonult vissza az elnöksége alatt felgyorsult külső befolyás elől. Ügyeskedéseiben igyekezett felhasználni a katolikus egyház és az autonómiával rendelkező pedagógiai intézmények adta lehetőségeket is. A mozgalom kiteljesedése az ő elnökségének idejére esik. A cserkészlet létszáma akkor haladja meg a húszezret, mutatós nemzetközi sikereket arat, anyagilag, szervezeten is megerősödik, ugyanakkor – kényszerű versenyre kelve a levontéval – egyre inkább hivatalos rangra emeli az irredentizmust, természetesnek és kívánatosnak minősíti a magyar cserkész (cserkészlet) „tragikus színezetét”, „dac-ön-tudatát”⁵⁴. A mozgalom nemzeti jellegének erőteljes kidomborítása és a hivatalosan propagált eszmék tartalmának beépítése a cserkésznevelés anyagába a Baden-Powell-i „ösvényről” való letérést, a mindenkor hivatalos politika egyre következetesebb kiszolgálását eredményezte. 1926-ban Nemzeti Nagytábor-t szerveztek, amely megismertette egymással az addig külön-külön dolgozó fiúkat-vezetőket, a társadalom is képet kapott munkájukról, a Központ ekkor lett az országos mozgalom elismert vezetője. Witz szerint a mozgalom központosított vezetésének helyét ezek után elfoglalhatja az autonóm szervezetek munkája, a Szövetség betöltheti a „jó Apa” szerepét.⁵⁵ Ezt már

⁵² KJIGy. A MCsSz Munkaprogramja címet viselő számnélküli irattöredék. Sík Sándor az OIB 1921. március 11-i tanácskozásán kijelentette, hogy „elvi és személyi ellentétek vannak, de mindent félre kell tennünk, szem előtt tartva a cserkészletet. Hat hétre maradjon mindenki a helyén, és tartson ki a mozgalom érdekében, amelynek egy botrányos közgyűlés ártalmára lenne”. Ezen az ülésen, Sík Sándor indítványára, az IB az Alapszabály-tervezetből kihagyta az Elnök államfői és kormányi megerősítéséről szóló részt. Az OIB 1921. április 22-i ülésén közölte, „világosságot óhajt azokban a homályos mozgalmakban, amelyek a Szövetség háta megett – bár lehet, hogy jószándékúan – folynak, s melyek végső elemzésben a Szövetség dehonosztalását jelentik”. Az 1921. május 29-i rendkívüli közgyűlésen pedig így foglalta össze a legfontosabb teendőket: „a tisztviselőkar megbízását ideiglenesnek tekinti, és feladatául a jelenlegi zavaros helyzet megszüntetését és a Szövetség erős megalapozását tűzi ki.” Befelé kell fordulni, ki kell adni a Vezetők Könyvét, végre kell hajtani a decentralizációt; napirendre tűzik a jogviszony rendezését az állammal, a hadsereggel, egyaránt. Hangsúlyozzák, szükség van állandó otthonra, anyagi megerősödésekre. A feladatok megvalósításához nélkülözhetetlen a csapatok teljes bizalma, a tisztakar egységes gondolkodása, a munkában megnyilvánuló egység. – Magyar Cserkész, 1922. február 1. 40.

⁵³ Major Dezső, 36–38., 86.

⁵⁴ Magyar Cserkész, 1926. augusztus 1. 241.

⁵⁵ Vezetők Lapja, 1924. június 1. 17. Uo. 1925. február 1., Uo. 1926. június 1. 37–38.

sokan – pl. Karácsony Sándor – és régen követelték, az országos elnök azonban 1926-ban is csak remélni merte. 1926-ban nemcsak az eredmények összegeződtek, de tapinthatóan jelentkeztek a mozgalom kezdődő válságának jelei. Major Dezső írja: „Szinte tragikusan igaz, hogy amikor egy eszmény szerint dolgozó mozgalom beérik, akkor szokott éppen kritikus pontra érni . . . A cserkészlet éppen a dániai jamboree és a Nemzeti Nagytábor utáni diadalában érkezett el ide.”⁵⁶

Az 1926. november 7-i rendes közgyűlésen módosították az alapszabályokat, ami az elmúlt évek fejlődését vette figyelembe, ugyanakkor a cserkészlet céljának újrafogalmazásával igyekeztek lépést tartani a levontakkal. Az 1919-es alapszabályok 5. §-a szerint a „Szövetség célja: a magyar cserkészmozgalom erkölcsi és anyagi létfeltételeinek és fejlődésének biztosítása.” Az új szövegezés így hangzott: „A szövetség célja: a magyar ifjúság jellemének, tudásának és testének nevelése által szebb magyar jövő előkészítése, a magyar cserkészmozgalom irányítása, vezetése, továbbá erkölcsi és anyagi létfeltételeinek és fejlődésének biztosítása.”⁵⁷

Az V. kerület képviselője közgyűlési indítványuk előterjesztésekor kijelentette: „A Nagytábor ideje alatt bizonyos jelenségek merültek fel, amelyek az egység ellen irányuló törekvések jellegét mutatták.” Egy magánlevélből arra következtethetünk, hogy a szervezkedők Vidovszky Kálmán – aki rövid ideig az országos elnöki tiszteletet is viselte – hívei közül kerültek ki, és a protestáns cserkész célok jegyében dolgoztak. A bajok növekedésével nem a vezetés, a mozgalom egységének megerősítése került a munka középpontjába. Felerősödtek azok a követelések, amelyeket Teleki Pál 1925-ben így fogalmazott meg: „az USA-nak van jó polgára, Angliának nemzeti társadalma, de Magyarországnak nincsen meg a maga magyarja, Magyarországnak nincsenek azokhoz hasonlatos igazi nemzeti társadalma. Ezért a magyar cserkészlet nemcsak diákot boldogít, nemcsak a meglévő embert akarja hasznosabbá tenni . . . meg akarja teremteni az emberségében és magyarságában újjászületett új magyart, hogy azután evvel felépítse azt a már tisztultabb új magyar társadalmat. A magyar cserkészlet a legmélyén nem pedagógiai, hanem speciális mozgalom. Sajnos a magyar cserkészletben ezt napjainkban még nem látják elég világosan.” A nevelés fontos – hangoztatta a tiszteletbeli főcserkész –, a végcél viszont a társadalmi gondolat. Ez a munka két fő részből áll: 1. megteremteni az új embertípust, 2. felépíteni „ebből” az új magyar társadalmat. Ezt a gondolatot visszhangozta a kisebbségi cserkészszajtó, s voltak olyanok, akik a cserkészletben látták a jövő népszövetségének „éltető lelkét”.⁵⁸

Ezzel egyidejűleg hallatta szavát azoknak a tábora is, akik a *nevelőmunka elmélyítésében* látták a napirenden lévő feladatok legfontosabbját. A mozgalom létszáma a húszas évek végére már 30 000 körül mozgott: a munka elmélyítésének szükségessége tehát egyrészt a cserkészlet belső fejlődéséből, másrészt a levanteintézménnyel folytatott versengéséből fakadt. A Vezetők Lapjában így vetették fel a kérdést: kiválogatás vagy tömegmozgalom? A válasz: „Ha új társadalmat akarunk, az alapra csak sziklaszilárd

⁵⁶ OIB 1924. december 10-i ülésen mondotta Karácsony Sándor: a Szövetség is, az IB is Szabályzatokat stb. gyárt, „a szellemre sohasem gondol”. Major Dezső, 71–72.

⁵⁷ KJIGy. A MCsSz 1926. november 7-i rendes közgyűlésének jkv. Az idézett Alapszabályok 4., ill. 5.

⁵⁸ Vezetők Lapja, 1925. március 1. 20. Uo. április 1. 22–23., Uo. május 1. 29. Mi Lapunk (Losonc), 1926. október, 137.

köveket rakhatunk . . . ne törekedjünk arra, hogy nagyszámú csapatunk legyen, a cserkészletben nem a szám, hanem a lélek a fontos.”⁵⁹

Ez viszont felvetette a munkás- és főleg parasztfiatalok szervezésének problémáját, illetve átengedését a levéntének. A nézetek megoszlottak. Volt, aki „egy még nem veszedelmes fokú, de veszedelmessé válható elemnyedést” tapasztalt, mások „janicsáriskolában” kívánták nevelni a fiatalokat, ugyanakkor a Szövetség a világ főcserkésze előtt akarta azt bizonyítani, hogy „hazánkban a cserkészlet nem külsőség, nem katonás felvonulás . . .”⁶⁰ Az ellentétek kifejezésre jutottak abban, hogy az 1928-as közgyűlésen a hivatalos elnökjelölt, Witz Béla megválasztása csak személy szerinti szavazással történt meg, viszont a tisztí gyűlések történetében ez volt az első, ahol nem „vitáztak” s a Vezetők Lapja szerint ez a „cserkészies”.

Major Dezső szerint hiba volt az ún. cserkészversenyek háttérbeszoritása és helyettük bizonyos sportágak támogatása. Faragó Ede elszántan fáradozott a cserkészlet magyarabbá tételén; szorgalmazta a névmagyarosítást, a magyar beszéd, népművészet, népdal, népelet megismerését. Felhangzott a jelszová merevített kívánság: több lelkeséget – kevesebb versenyt! Az 1929-es angliai világtáborozás tovább növelte a külső sikerek és a belső ellentétek közötti szakadékot. Jellemző volt az a félelem, amivel útnak indították a verseny csapatot. „Nagy veszély – írta a Vezetők Lapja – a más nemzetbeliek szabadabb szelleme . . . a külföldiek közül sem a vezetők, sem a fiúk nem veszik olyan komolyan a cserkészőtörvényeket, mint mi vesszük. Elsősorban ami a rendet, fegyelmet, szabályok és előírások betartását, a lányokkal való érintkezést illeti . . . Nem egy esetben egészen hitvány alakok löcsölik a magyar fiú nyakába magukat . . .”⁶¹

Szenvedélyes és hosszan tartó vita kerekedett az ún. „profi” kérdésben, ami az intézményesülés terméke volt, de amit a szemben álló csoportosulások, főleg a militarizáció hívei is igyekeztek felhasználni ellenfeleik semlegesítésére. A IV. kerület már 1926 júniusában feltette a kérdést: „Mire szükséges a szövetségi szervekkel együtt több mint 300 adminisztrátor, mire minden kerületre 13 szerv, hiszen így könnyen megeshetik, hogy sok lesz az adminisztrátor és kevés a cserkészlet.” 1928-ban az anyagi és a még veszedelmesebbnek ítélt erkölcsi professzionizmus ellen is tiltakoztak. „Ha mozgalmunkba kívülről kell hoznunk irányító pozícióba férfiakat, csak olyanokat hozzunk, akiknek a cserkészlet nem jelenthet semminemű társadalmi előnyöket, hanem maguk adnak dísz a mozgalomnak . . .”⁶² Éry Emil, az angliai jamboree tisztí csapatának egyik vezetője újabb problémáról számolt be: „A csapat egy részében megváltoztathatatlan ellenérzést támasztott, hogy mint szövetségi vezetők éppen mi voltunk a parancsnokok és nem közülük valaki. Mintha a cserkészlet elleni vétek lenne szövetségi tisztséget viselni . . . E felfogás ellen, mert szóban nem hangzott el, csak már itthon, de mindig éreztem, nem bírtam felvenni a harcot. De éreztük mindnyájan a tisztí csapat vezetői, hogy . . . egész értékünk elvesztésével fizettünk.” Az ellentét okát – Éry – „Gondolatfoszlányok a profikérdéshez” c. beadványában így fogalmazta meg: „A támadók javarészt nem cserkészlelkűek – nem mind –, akik egyszerűen nem bírják ki, hogy ők beosztottak voltak. Ez a

⁵⁹ Vezetők Lapja, 1927. április. 72–73.

⁶⁰ Uo. 1928/10. 199–200., OL 1359/77/556–1928.

⁶¹ Vezetők Lapja, 1928/12. 238–239. Uo. 1928/5. 88–89., Uo. 1929/1. 6–8. Magyar Cserkész, 1929. június 1. 213., OL P 1359/53/365–1929.

⁶² OL P 1359/61/183–1926, Vezetők Lapja, 1928/10. 181–183.

magyar jellem. Ezek azok, akik elpusztították Mátyás pompás fekete seregét, hogy a maguk tehetetlen, fegyelmetlen, rendszeres munkát nem végző, azt ki sem bíró, a seregben is politizáló nemesi felkelésekkel az organizált török hatalom ellenébe Mohácshoz jussanak.” Mások úgy vélték, a cserkészlet amatőr, profi nem is lehet, nem is lesz, de vannak „hűséges örökös munkatársak”. Temesy (Herman) Győző tanár, a mozgalom egyik legtevékenyebb szakírója az amerikai példát hozta fel, ott ugyanis a hivatásos cserkészvezetők nyugdíjára 4, a tisztképzésre 6 millió dollárt fordítanak a Hoover jubileumi alapítvány összegéből. Szerinte lehet, hogy nálunk is ilyen megoldásra lesz szükség, de erre a jövő ad választ.⁶³ A kérdés tisztázását és megoldását egyes vezetők életvitelére is sürgették. Faragó Edéről írta felettese: Száz dologgal foglalkozik, nincs magánélete, nincs állása – el fog égni! A profiellenesek szerint a Szövetségtől húzott fizetés kizárja azt, hogy valakinek rendelkezési joga legyen, a „profik” viszont úgy vélték, hogy támadóik az „igazi hivatásosok”, hiszen szövetségen kívüli intézményektől kapják a fizetésüket, s így sokkal nagyobb a veszélye annak, hogy azok érdekében hasznosítják rendelkezési jogukat, befolyásukat a mozgalomban.

A csatározások során egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy a vitatott elven, az érintett főtisztviselői csoporton túl elsősorban Major Dezsőről és híveiről, valamint Farkas Ferencről és követőiről van szó. A két csoportnak vidéken is kialakult a tábora, a nyugat-magyarországiak Farkas, a vidékiek többsége Major pártján állt. Major érezte, látta a növekvő szakadékokat, igyekezett ráirányítani a figyelmet. A kerületi elnökségeket felhívta: „Befeléd építeni, alul erősíteni.” Ne tömeg legyen, rostáljanak, szabaduljanak meg a konjunktúracserkészektől. Nem Éry lehetett az egyetlen, aki így vélekedett Majorék aggodalmáról: „Ez téves aggodalom. Az önkéntesség módszerbeli kérdés, a nemzeti misszió a célkitűzésének kiegészítése, de nem megmásítása.” A két elvi állásfoglalás közötti különbség ad némi magyarázatot arra, hogy Major miért került a Cserkészszövetség élére, míg Éry országos parancsnok lesz a háború alatti cserkészletnek.

A viták, összetűzések a 30-as évek elején sem hagytak alább. Az 1930-as közgyűlésen a hivatalos vezetéssel és a hivatalos listán szereplők egy részével szembeni bizalmatlanságot deklaráló röpiratot terjesztettek, rajta a világ főcserkészének képe, alatta a felirat: „Ne tagadjatok meg!” Követelték: „a CsSz legyen a cserkészekért és ne fordítva.” „Nem tudom – írja a Vezetők Lapja –, ki vagy kik állnak a röpirat mögött . . . eljárásuk nem volt cserkészszerű.”⁶⁴ Ezekkel a követeléseikkel mindazok a csoportosulások egyetértettek, amelyek szemben álltak az intézményesüléssel, a tömegmozgalommá válás tendenciájával, a magyarosítással összekapcsolt militarizálással. Ezek körül a kérdések körül pedig változatlanul folytak a viták, a közgyűlés előtt és a közgyűlés után egyaránt.

Az egyik tábor azt vallotta, hogy a „cserkész ott kezdődik, ahol a mélyszántás. Aki cserkész akar lenni, az mindenekelőtt mélyen merül alá saját lelkében, az önismeret

⁶³ OL P 1359/65–1929. Vezetők Lapja, 1929/11. 260–262. Uo. 1030/9. 198–199.

⁶⁴ OL P 1359/53/4–1929. Major Dezső írásának címe: „Tervezet a cserkészlet intenzívebb ellenőrzése ügyében”. A Vezetők Lapja, 1930/12. A lap nem írta meg az igazságot, mert a Csatap Felügyelő Bíróság (CsFB) vizsgálatot indított az illetők ellen, akik közül Horváth Nándor, Németh György, Horváth Károly, Jossvay László és Uray István neve szerepel egy 1931. március 26-án kelt, az országos főügyésznek írt hivatalos átiratban. Ebben szó van 26 db. jegyzőkönyvről is, ami sajnos nem maradt ránk.

mélysegeiben”. Ezt a munkát teszi lehetetlenné – hirdették – a tömegesedés. „Mindenkinek, aki vízcserkész akar lenni – írta Bátor József – . . . észbe kell tartania, hogy a cserkészlet tört egységes utat, később utánajöttek a tömegek, most pedig az a veszély fenyeget, hogy a tömeg újrajárja, kissé más formák között, régi marhacsapásait, és magával akarja sodorni az új utakat kezdeményező cserkészeket is. Ne engedjük! Mi különb magyarok és különb emberek akarunk lenni! Ez a létalapunk.”⁶⁵ Ugyanakkor, a másik csoportosulás tagjai a Diákvilág hasábjain a cserkészletet szűk társadalmi bázisa miatt bírálják, s egyetemes nemzeti mozgalommá fejlesztését tartják kívánatosnak. Más-más irányból ugyan, de egyre nyomatékosabban követelik a mozgalom nemzeti jellegének eddiginél erőteljesebb hangsúlyozását.

Az „emberibb ember” cserkészpedagógiáját kidolgozták, most hozzá kell látni a „másik cserkészcélunk” a „magyarabb magyar” kidolgozásához – állapította meg egy cikkíró. Farkas Ferenc szerint a világtestvériségről, a világbékéről, a világcserkészetről szóló nézetek a magyar cserkészek számára elfogadhatatlanok addig, amíg „idegen nemzetek rabszolgaságban tartanak magyarokat . . . Ismertessük meg cserkészeinkkel a »honvéd« név jelentőségét . . . Ha minden magyar szív magyarul fog dobogni, ha van még magyar önéret és magyar akarat, úgy lesz majd újra Magyarország, és ezután jöhet a nagy »Békekerék« és a »Nagytestvéri« szeretet.”⁶⁶ Ez a politikai cél, amit Prohászka Ottokárék a történelmi Magyarország széthullásának megakadályozásában, Farkas Ferencék pedig Nagymagyarország minden áron való visszaszerzésében jelöltek meg, a felnőtt vezetés pedagógiai munkáján keresztül erőszkolt a cserkészfiatalokra egy sajátos magatartásmódot, ami hol mint „tragikus árny”, „eb ura fakó – dac”, vagy „mosolytalan, görcsös túlfegyelmezettség”, „múltba révedő búsongás” jelentkezett.

A hivatalos vezetés nemegyszer hangoztatta: „nálunk a cserkészlet nem játék és nem romantika, és nem gyakorlati fiúélet csak. Nálunk ez férfiideált hoz, és gyerekből férfit nevel. Itt lélekhez nyúlnak, világnézetet adnak, nagy távlatba néző vagy felelősséget jelentő embert nevelő munkát végeznek a cserkészvezetők. Erre gyerek nem alkalmas, ide férfi kell, felelős, aki tud és akar nevelni.

Ezért *nálunk soha nem lesz* meg – írta az Eszmélkedések c. írás szerzője – az az önálló őrsi élet, mind a külföldieknél láttuk; itt a szálak sokkal erősebben fognak mindig a felelős vezető kezében összpontosulni . . . *Nálunk a férfi felelősségének bekapcsolása nemzeti jellegét adja meg a cserkészletünknek.*”⁶⁷ (Kiem. G. F.)

A felekezeti versengés – tovább növelte az „eszmei” zűrzavart, a széthúzást. 1932-ben Karácsony Sándor újabb, általa egyedül előrelendítőnek tartott jelszót adott ki, az Ichthys (protestáns) csapatok célkitűzéseként, az „Istenibb ember és krisztusibb magyar” jelszavát. Gyakorlati megvalósításával a cserkészletet hitbuzgalmi alakulat irányába kívánta terelni. Ezzel a törekvésével nem értettek egyet sem a katolikus vezetők, sem azok, akik a „nemzetvédelmi” irányzatot képviselték. Előbbieknek megvoltak a jól kipróbált hitbuzgalmi egyesületei, Farkas Ferencéknek pedig fontosabb volt a fegyver forgatása, mint a Bibliáé. Téchy Olivér békécsabai cserkészvezető kiadott egy „Mélyebb

⁶⁵ Magyar Cserkész, 1930. június 15. – július 1. 296., Uo. 1930. november 1. 461.

⁶⁶ Diákvilág, 1930. január–február. 75–77., Vezetők Lapja, 1929/4. 77., uo. 1930. január 14–15.

⁶⁷ Vezetők Lapja, 1930/9. 197–198.

szántást a magyar cserkészpédagógiában” c. röpiratot (füzetet), miben „eddig egyedülálló hangon” bírálta a cserkészvezetés társadalomtól való elfordulását, a széles körben uralkodó közönyt. Az V. kerületben nagy volt a felháborodás. A Szövetségnek írt jelentésükben szájhősnek minősítették a szerzőt, aki mindig beszélt, de soha nem tett semmit a mozgalomért. Bíráói – jellemzően – azt is felvetették, vajon nem a kommunisták pénzelik-e őt és barátait? Fekete Remig azt írta a kerület főtítkáranak: „Nem vádolólok dr. Téchy Olivért rosszindulattal, de vádolólok teljes tájékozatlansággal. Állítom, hogy Téchy Olivér megsértette a magyar cserkészzetet írásával, és elégtételt kell adnia. Állítom, hogy füzete szégyene a magyar mozgalomnak, nemcsak tartalmánál fogva, hanem stílus- és kiállításbeli pongyolasága miatt is. – Kívánom, hogy a cserkészzet egész nyilvánossága előtt illetékes tényezők utasítsák vissza ezt a röpiratot és bélyegezzék meg.” A kerület fegyelműt indított a szerző ellen, s egyben felhívta rá (és társaira) a rendőrkapitány figyelmét. A Központ – 1933 júniusát írták – nem volt ennyire ideges, csupán „finom megfigyelés alá” helyezését javasolta, hiszen a gödöllői világtáborozás nyugalmat követelt.⁶⁸ A Vezetők Lapja szerint: „Mintha nagyon eltávolodtunk volna az eredeti iránytól . . .”

Az 1919 őszen újjaszerveződő magyar cserkészzet alig számlált 1–2000 főt. Vezetői mindenütt támaszt keresve fogtak munkához. Az addig szerzett nemzetközi és hazai tapasztalatok alapján jó eszközt látott benne a legfelső katonai vezetés, az egyházak, a MOVE, a Turul és nem utolsósorban a VKM. Az uralkodó köröknek jól jöttek a mozgalomban rejlő nemzetközi kapcsolatteremtési, fejlesztési, manőverezési lehetőségek is. A szervezkedés Budapesten és vidéken, főként a Dunántúlon egyidőben folyt, jórészt felnőtt kezdeményezésre, és különböző próbálkozások kölcsönhatása során épült ki lassan az országos szervezet. Ennek támogatásában főként a HM serénykedett, mivel az előképzést szolgáló levanteintézmény még jórészt csak a tervezetekben létezett. A budapesti központ a konszolidációs folyamatra és a VKM közvetlen segítségére (Vass miniszter) támaszkodva visszaverte a fenyegető támadásokat. A BM által jóváhagyott alapszabályok szellemében küzdött le a nyugat-magyarországi és a fővárosi szeparatista törekvéseket, építette ki 1924-ig a cserkészkerületeket. A mozgalom gyors fejlődésnek indult, a tagok létszáma néhány év alatt húszezere emelkedett. A központ felszámolta a sorain belüli széthúzást, erősen centralizált irányítást gyakorolt az autonómiák által megszabott lehetőségek határain belül.

A cserkészek eredményes nevelése-képzése és nemzetközi sikereik gyarapították a mozgalom iránt érdeklődők számát. Már ekkor megkezdődött a cserkészzet ki- és felhasználása, nem kimondottan cserkész célokra. A fejlődés gyors ütemétől egyre jobban elmaradt az alapok megszilárdítása, fejlesztése. Ez főként a vezetőképzés terén mutatkozott meg. A Szövetség erélyesen dolgozott a mozgalom országos egységesítésén, ami ellenérzést váltott ki az eredeti Baden-Powell-i vonal képviselőiben, másrészt fizetnie kellett a számlát, amelyet az államhatalom nyújtott be neki, támogatása fejében.

⁶⁸ Uo. 1932/1. 3., uo. 1932/2. 30–31., uo. 1932/6. 141–142., OL P 1359/51–1933., uo. 51/887–1933., Vezetők Lapja, 1933/1. 3–4.

A 20-as évek derekán, a szabályzatgyártás⁶⁹ és intézményalapítás⁷⁰ idején már érezni lehetett a közeledő „földrengés” első lökéseit. A mozgalom életében feltűntek az intézményesülés halvány jelei, az erőszakoltan fejlesztett leventeintézmény egyre fenyegetőbb veszélyként jelentkezett, az állam céljainak elfogadása letéritette a magyar mozgalmat a Baden-Powell által kijelölt ösvényről, a Szövetség vállalta az adott társadalompolitika és egy irredenta külpolitika szolgálatát.

Az 1926-ban rendezett Nemzeti Nagytábor a „fénykor” csúcса, a mozgalom addig elért eredményeinek összegezése, bemutatása. Mint minden nagyszabású erőfeszítés, ez is felszínre hozta a mélyebb rétegekben már előbb is működő ellentmondásokat, hibákat. Az 1933-as korszakhatárig terjedő 7 évben számszerűen tovább növekedett a mozgalom, mutatós sikereket könyvelhetett el, s minden bizonnyal a 8–15 év közötti korosztályoknak általában éppoly örömet jelentett a cserkészkedés, mint az őket megelőző és követő évjáratoknak, de a mozgalom maga utat tévesztett. A vezetésen belüli csoportosulások: legitimisták, szabad királyválasztók, katolikusok és protestánsok, Baden-Powell hívei és a „nemzetvédelmi” munka erőszakolói, nyugat-magyarországiak és pécsiek, a városi és a falusi cserkészlet szószólói, a minőség vagy a tömeg mellett kardoskodók, a felvilágosult abszolutista kormányzási módra esküvők és a vezérelvvel kacérkodók és még ki tudja hányféle kombinációja a felsoroltaknak, húzták-vonták a mozgalom kormányrúdját, miközben jelentős bel- és külpolitikai változások történtek. A mozgalom látszategységét a gödöllői világtáborozásra való összpontosítás még fenntartotta. Táborbontás után azonban nem lehetett kitérni a további szövetségi irányvonal tisztázása elől.

⁶⁹ A Magyar Cserkész 1921. augusztus 1-i számában közölték a MCsSz új Kiképzési Szabályzatát”, 1923-ban jelent meg a MCsSz Ruházati és Felszerelési Szabályzata, ezt követte 1924-ben, a „Cserkészjelvények és ismertetőjelek” c. kiadvány, egy év múlva jelent meg a „Csósz, avagy a táborozásoknál felhasználható jogszabályok kátéja”. Az OIB 1924. május 28-i ülésén háromtagú bizottságot küldött ki azzal a feladattal, hogy szolgálati szabályzatot dolgozzon ki, amelynek célja a mozgalom „tekintélyének, egységének s fegyelmének előmozdítása . . . egységes, egyöntetű alakba öntése.” Ezt a tervezetet készítette el Farkas Ferenc, a tőle megszokott módon. A Szabályzat-tervezet a cserkész napirendjéről szóló részének 305. pontjában előírta: „Korán lefekszik, és a jobb oldalán fekszik.” Mindezt csak példaként soroltuk fel.

⁷⁰ Magyar Cserkész, 1920. szeptember 15. 8., uo. 1921. május 1. 91–92., uo. 1926. január 1., OL P 1359/53/256–1929.